

Bureau Advies Research Training
voor non-profit en overheid

Latente talenten worden manifest

Eindrapport over de derde peiling

van het talentevolgonderzoek 2013-2017

in opdracht van het Fonds voor Cultuurparticipatie

Maart 2016
Koen van Eijck
Margreet Windhorst
Peter van der Zant

COLOFON

Titel: Latente talenten worden manifest

Ondertitel: Eindrapport over de derde peiling van het talentenvolgonderzoek 2013-2017 in opdracht van het Fonds voor Cultuurparticipatie

Opdrachtgever: Fonds voor Cultuurparticipatie (FCP)

Datum: Maart 2016

Auteurs: Koen van Eijck, Margreet Windhorst, Peter van der Zant

Telefoon: 06-12035548 (Peter van der Zant)

Mailadres: info@bureau-art.nl, vaneijck@eshcc.eur.nl

Adres: EUR, Erasmus School of History, Culture and Communication, Postbus 1738,
3000 DR Rotterdam

Bureau ART, Peperstraat 46, 2801 RE Gouda

Samenvatting en conclusies

Bureau ART en de Erasmus School of History, Culture and Communication van de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR) volgen in opdracht van het Fonds voor Cultuurparticipatie van 2013 tot en met 2016 de jonge talenten die deelnemen aan de 13 projecten die door het Fonds worden gesubsidieerd in het kader van de meerjarige regeling Talentontwikkeling en Manifestaties (TOM): Kunstbende, Grote Prijs van Nederland, Popsport, JeugdOrkest Nederland, het Nationaal Jeugd Orkest, het Ricciotti Ensemble, Vocaal Talent Nederland, Prinses Christina Concours, DOX, Don't Hit Mama, Epitome Entertainment, Spin Off en Solid Ground Movement.¹ De 13 projecten werden voor het onderzoek aangevuld met vier projecten op het gebied van theater, omdat deze discipline in de subsidietoekenningen ondervertegenwoordigd bleek: Jeugdtheaterschool Meeuw, NiznO, Jeugdtheaterhuis Zuid-Holland en De Noorderlingen. In totaal namen op deze wijze ca. 1.000 jonge talenten aan het onderzoek deel.

Elk jaar worden al deze jonge talenten door middel van een digitale enquête bevroegd. Daarnaast wordt er ieder jaar per project met één talent een diepte-interview gehouden, gevolgd door telefonische vervolginterviews in de jaren daarna. In totaal vinden er in de periode 2013 – 2016 vier van dergelijke peilingen plaats. Dit is het rapport over de derde peiling. In de derde peiling werd met name dieper ingegaan op de ervaringen van de deelnemers in de zogeheten *keten van talentontwikkelingsactiviteiten*. Hieronder staan de belangrijkste bevindingen.

Talentontwikkeling in de kunsten

Slechts 3% van de deelnemers is gestopt met de activiteiten in het kader van hun talentontwikkeling in de kunsten. De overige zijn ook afgelopen jaar doorgegaan met het ontwikkelen van hun talenten, met name toneel spelen en klassieke muziek spelen, maar ook schrijven van verhalen, gedichten e.d., beeldende kunst en dansen. Gemiddeld noemen de deelnemers aan het onderzoek twee disciplines. Degenen die klassieke muziek maken, zingen soms ook in een koor of maken popmuziek. Veel van degenen die popmuziek beoefenen combineren dit met dj/ rappen/ zingen of met schrijven of met toneel/ theater. Beeldende kunst wordt dikwijls gecombineerd met schrijven. Toneel/ theater en dansen worden ook vaak gecombineerd.

De ambities van de jonge talenten

Ruim 40% van de jonge talenten wil later professional worden en kunnen leven van zijn kunstbeoefening; 32% wil amateurbeoefenaar blijven en in een ander vak professional worden, 16% wil professional worden met daarnaast ook nog een andere inkomstenbron. 11% heeft nog geen idee.

De belangrijkste reden om geen professional te willen worden is dat de jongere zichzelf niet goed genoeg vindt. Maar ook de verwachte lage verdiensten en de aantrekkelijkheid van een ander beroep spelen een belangrijke rol. Bovendien vrezen veel jonge talenten hun plezier in kunstbeoefening te verliezen als zij professional worden.

¹ Deze projecten werden voor het onderzoek bij de volgende disciplines ingedeeld: Kunstbende (diverse disciplines), Grote Prijs van Nederland (popmuziek), Popsport (popmuziek), JeugdOrkest Nederland (klassieke muziek), het Nationaal Jeugd Orkest (klassieke muziek), het Ricciotti Ensemble (klassieke muziek), Vocaal Talent Nederland (zang), Prinses Christina Concours (klassieke muziek), DOX (theater, urban), Don't Hit Mama (urban), Epitome Entertainment (urban), Spin Off (urban) en Solid Ground Movement (urban).

Vrijwel alle jonge talenten willen hun talenten verder ontwikkelen. Ze willen zich vooral richten op hun persoonlijke kwaliteiten, zoals zelfvertrouwen en performance en hun technische kwaliteiten. Bijna de helft van de deelnemers wil ook werken aan versterking van hun zakelijk inzicht (financiën, p.r. e.d.) en van vaardigheden om zelf producties te maken.

Belemmeringen bij talentontwikkeling

Van de jonge talenten ervaart meer dan een derde geen enkele belemmering bij de ontwikkeling van hun talenten. Bij de anderen is te weinig geld (om deelname te kunnen betalen of noodzakelijke spullen aan te schaffen) de belangrijkste belemmering, gevolgd door te weinig oefenruimtes en te weinig mogelijkheden om op te treden. Slechts zo'n 10% van de jonge talenten ervaart te weinig mogelijkheden om de eigen talenten verder te verdiepen (bijv. middels masterclasses e.d.) of te weinig begeleiding bij de zakelijke aspecten van het vak.

Er zijn enige verschillen tussen de diverse disciplines. Bij dj/ rappen/ zingen is geld de allerbelangrijkste belemmering. Gebrek aan oefenruimtes speelt relatief iets vaker bij dans en klassieke muziek. Bij popmuziek vormen de geringe mogelijkheden om op te treden een grotere belemmering dan bij de andere disciplines.

Gevraagd naar de behoeften aan ondersteuning, worden vooral financiële zaken genoemd (vergoeding voor vervoer, lessen, instrumenten e.d.). Ook is er behoefte aan coaching/ begeleiding en aan ondersteuning bij audities.

De betekenis van talentontwikkeling

In een open vraag is gevraagd welke betekenis het bezig zijn met talentontwikkeling voor de ondervraagden heeft. Uit de antwoorden blijkt dat met name persoonlijke ontwikkeling en plezier voorop staan. Onder persoonlijke ontwikkeling vallen veelgenoemde zaken als het vergroten van het zelfvertrouwen, jezelf beter leren kennen en een andere kijk op de wereld ontwikkelen. Onder de noemer 'plezier' zijn uitspraken geschaard die betrekking hebben op gevoelens van geluk en het bezig zijn met iets waarvoor men passie heeft. Het ontwikkelen van artistieke vaardigheden, met de bijbehorende voldoening, werden ook relatief vaak genoemd. Daarnaast speelden het contact met anderen en samen oefenen of een product realiseren een rol, evenals het delen van je talent met een publiek en de mogelijkheid die dat biedt om jezelf uit te drukken. De betekenis van talentontwikkeling verschilt niet zoveel tussen disciplines maar hangt wel sterk samen met de ambities van de jonge talenten.

Gebruik sociale media/ Internet voor talentontwikkeling

Verreweg de meeste jonge talenten (83%) maken gebruik van sociale media en Internet bij de ontwikkeling van hun kunstzinnige talenten. Deze kanalen worden vooral gebruikt om inspiratie van anderen op te doen (door het bekijken van filmpjes, presentaties e.d.). Daarnaast gebruiken de jonge talenten Internet en sociale media voor het oefenen van de eigen talenten en het presenteren van de eigen talenten aan anderen via Facebook, You Tube e.d.

Jongeren die in een koor zingen, dansen of toneel spelen maken relatief het minst vaak gebruik van sociale media en Internet. Jongeren in de disciplines popmuziek en dj/ rappen gebruiken deze kanalen het meest, onder andere om de eigen talenten te oefenen of om de eigen talenten aan anderen te presenteren. Het gebruiken van Internet en sociale media om inspiratie van anderen op te doen geldt voor alle disciplines.

De derde peiling bevatte ook enkele vragen over de ervaring die men in de keten van talentontwikkeling had opgedaan. Hieronder staan de uitkomsten per discipline. Daarbij moet worden aangetekend dat het geschetste beeld natuurlijk sterk beïnvloed wordt doordat de jonge talenten deelnemen of hebben deelgenomen aan een van de hiervoor genoemde 17 projecten. Deze 17 projecten vormen slechts een (niet geheel representatieve) selectie van de honderden landelijke en regionale initiatieven op het gebied van muziek, theater, urban, dans e.d.

Talentontwikkeling in de klassieke muziek

Aan de jonge talenten die (o.a.) klassieke muziek beoefenen, werd gevraagd welke ervaring ze reeds hadden opgedaan in de keten van talentontwikkelingsactiviteiten. Bijna driekwart (72%) heeft lessen gevolgd bij een muziekschool. Bijna allemaal (87%) hebben ze (ook) lessen gevolgd bij een particuliere docent.

Ruim driekwart heeft in een lokaal of provinciaal (jeugd)orkest gespeeld, 71% (ook) in een landelijk (jeugd)orkest. Bovendien heeft bijna drie kwart (72%) ook in een eigen orkest of ensemble gespeeld. Drie kwart (74%) heeft (ook) aan een wedstrijd of concours deelgenomen. 83% heeft masterclasses of workshops gevolgd.

Van degenen die in een lokaal of provinciaal orkest hebben gespeeld heeft 27% in een harmonie/fanfare of brassband gespeeld, 81% in een lokaal of provinciaal jeugdorkest, 18% in andere lokale orkesten, zoals een studentenorkest of een lokaal strijkorkest.

Van degenen die aan een wedstrijd of concours hebben deelgenomen, heeft 61% deelgenomen aan het Prinses Christina Concours, 51% aan andere wedstrijden/ concoursen, zoals het Benelux Fluitconcours, het Fries Concours, het Concours Adolphe Sax voor jongeren, het Florence Concours, het Nationaal Concours voor jeugdorkesten, het Nationaal Concours Jeugdsymfonieorkesten, het Schoolorkesten Concours, het Nationaal Vioolconcours en de Nederlandse Blazers kampioenschappen.

Bij klassieke muziek is er sprake van een goede doorstroming tussen de diverse activiteiten. Van de leden van het Ricciotti Ensemble heeft 35% aan het Prinses Christina Concours deelgenomen. Bij de leden van het Jeugdorkest Nederland is dat 57%, bij de leden van het NJO 54%. Van de deelnemers aan het Prinses Christina Concours heeft 26% in het Jeugdorkest Nederland gespeeld (of speelt daar nog steeds in) en 27% in het NJO. Van de leden van het Ricciotti Ensemble heeft 26% in het Jeugdorkest Nederland gespeeld en 7% in het NJO.

Talentontwikkeling in de popmuziek

Ook aan de jonge talenten die (o.a.) popmuziek beoefenen werd gevraagd welke ervaring ze reeds hadden opgedaan in de keten van talentontwikkelingsactiviteiten. Bijna driekwart (72%) heeft lessen gevolgd bij een muziekschool; 80% heeft (ook) lessen gevolgd bij een particuliere docent.

80% heeft in een band/ groep gespeeld. Drie kwart (74%) heeft (ook) aan een wedstrijd of concours deelgenomen; 73% heeft masterclasses of workshops gevolgd.

Van degenen die aan een wedstrijd hebben deelgenomen, heeft 47% deelgenomen aan Kunstbende, 14% aan de Grote Prijs van Nederland, 12% aan Popsport en 5% aan de Popronde van Nederland.

Meer dan de helft (56%) heeft (ook) aan andere wedstrijden deelgenomen, met name aan (lokale) talentenjachten; enkelen hebben deelgenomen aan het Prinses Christina Concours.

Talentontwikkeling in de discipline zang

Van de jonge talenten in (o.a.) de discipline zang heeft 70% lessen gevolgd bij een muziekschool. Bijna allemaal (89%) hebben ze (ook) lessen gevolgd bij een particuliere docent. Iedereen (99%) heeft deelgenomen aan een koor. Drie kwart (74%) heeft masterclasses of workshops gevolgd, ruim de helft (53%) heeft (ook) aan een wedstrijd of concours deelgenomen.

Van degenen die in koor zingen of hebben gezongen, noemt 51% Vocaal Talent Nederland en 66% (ook) een ander koor.

Van de deelnemers aan Vocaal Talent Nederland heeft 41% weleens aan een wedstrijd of concours deelgenomen; 69% heeft masterclasses en/ of workshops gevolgd, 69% heeft lessen bij een muziekschool gevolgd en 91% (ook) bij een particuliere docent.

Talentontwikkeling in de discipline dj/ rappen

Van de jonge talenten die (o.a.) actief zijn in de discipline dj/ rappen, heeft 62% lessen gevolgd bij een lokaal kunstencentrum, 66% bij een particuliere docent en 6% bij een hiphopcentrum/ hiphophuis (m.n. Hiphophuis Rotterdam).

60% heeft wel eens aan een wedstrijd deelgenomen. 58% heeft masterclasses of workshops gevolgd, 60% heeft in een eigen groep gespeeld of een eigen groep opgericht. 20% heeft meegedaan aan *battles*.

Talentontwikkeling in de discipline theater/ toneel

Van de jonge talenten in de discipline theater/ toneel spelen, heeft 85% lessen gevolgd bij een jeugdtheaterschool en 69% deelgenomen aan een toneel/ theatergroep. 65% heeft masterclasses/ workshops gevolgd en 7% heeft een eigen toneelgroep opgericht.

Van degenen die aan een jeugdtheaterschool hebben deelgenomen, noemt 22% Meeuw, 43% Jeugdtheaterhuis Zuid-Holland en 36% nog een andere jeugdtheaterschool, m.n. Amsterdam Jeugd Theaterschool, Hofplein Rotterdam, Drents Jeugdtheater, de Noorderlingen en Garage TDI.

Daarnaast worden talrijke lokale jeugdtheaterscholen genoemd in o.a. Dordrecht, Rivierenland, Doesburg, Veendam, Gorinchem e.d. .

Van degenen die in een toneelgroep spelen of hebben gespeeld, noemt 13% NiznO, 12% Dox, 4% De Noorderlingen en 20% een theaterwerkplaats en 62% nog een andere groep, zoals Garage TDI en Meeuw Jonge Theatermakers.

Van de deelnemers van NiznO heeft 87% lessen gevolgd bij een jeugdtheaterschool en 80% deelgenomen aan masterclasses/ workshops; 1 deelnemer een eigen toneelgroep opgericht.

Van de deelnemers van De Noorderlingen heeft 67% lessen gevolgd bij een jeugdtheaterschool en 67% deelgenomen aan masterclasses/ workshops; 1 deelnemer heeft een eigen toneelgroep opgericht.

Talentontwikkeling in de discipline dansen/ danstheater

Van de jonge talenten die (o.a.) dans/ danstheater beoefenen, heeft 80% lessen gevolgd bij een dansschool/ dansstudio, 36% bij een particulier docent en 29% bij een hiphopcentrum/ hiphophuis (Hiphophuis Rotterdam, AIGHT in Den Haag, Solid Ground, Dance Factory e.d.).

40% heeft weleens aan een wedstrijd of dance-event deelgenomen, 48% aan masterclasses/ workshops, terwijl 36% en in een eigen groep heeft gedanst.

Van degenen die aan een wedstrijd of event hebben deelgenomen, heeft 11% deelgenomen aan Spin Off, 21% aan Don't Hit Mama, 5% aan MoveMasterz, 5% aan Dancemasters en 76% aan nog andere wedstrijden/ events, zoals Dance 2 move, Shell we dance en kleine, lokale dance battles.

Inhoudsopgave

	blz.
Samenvatting en conclusies	3
1. Inleiding	9
2. De opzet van het derde peilingsonderzoek	12
3. Veranderingen in de onderwijs- en werksituatie	17
4. De ontwikkeling van talenten in de kunsten	19
4.a De disciplines	
4.b De ambities	
4.c Belemmeringen en behoeften aan ondersteuning	
4.d De betekenis van talentontwikkeling voor jongeren	
4.e De verdere ontwikkeling van kwaliteiten	
4.f Het gebruik van internet en sociale media	
5. De ontwikkeling van talenten in de discipline klassieke muziek	38
6. De ontwikkeling van talenten in de discipline popmuziek	41
7. De ontwikkeling van talenten in de discipline zang	43
8. De ontwikkeling van talenten in de discipline dj/ rappen	45
9. De ontwikkeling van talenten in de discipline toneelspelen/ theater	47
10. De ontwikkeling van talenten in de discipline dansen/ danstheater	49

Bijlage 1: Vragenlijst derde peiling

1. Inleiding

Om de ontwikkeling van jong creatief talent te bevorderen, voert het Fonds voor Cultuurparticipatie (FCP) in de periode 2013-2016 de meerjarige regeling Talentontwikkeling en Manifestaties (TOM) uit. Hiermee wil het Fonds ondersteuning bieden aan presentatiemogelijkheden en wedstrijden, inclusief begeleidingstrajecten, ten behoeve van talentvolle amateurs in de leeftijd van 8 tot 24 jaar. Met de regeling gaf het Fonds invulling aan de opdracht van de staatssecretaris van OCW om een *programma voor talentontwikkeling* op te zetten dat ten doel heeft te stimuleren dat jonge talentvolle amateurs een adequate voorbereiding krijgen op een eventuele deelname aan het kunstvakonderwijs of op een professionele loopbaan in de kunsten.² Het programma is opgenomen in het beleidsplan van het FCP voor 2013-2016.

In het kader van de TOM-regeling ontvangen 13 projecten subsidie van het FCP. Bureau ART en de Erasmus School of History, Culture and Communication van de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR) kregen van het Fonds de opdracht om de jonge talenten die aan de 13 gehonoreerde projecten deelnemen van 2013 tot en met 2016 te volgen in het kader van de monitoring van deze regeling. De 13 projecten werden voor het onderzoek aangevuld met vier projecten op het gebied van theater, omdat deze discipline in de subsidietoekenningen ondervertegenwoordigd bleek.

De 17 projecten/ instellingen kunnen als volgt worden gekarakteriseerd :³

De Grote Prijs van Nederland: nationale competitie voor jong muzikalent met een eigen repertoire en live show. Inmiddels uitgebreid met een professionaliseringstraject waarbij deelnemers optredmogelijkheden worden geboden en steun krijgen van professionals op het gebied van organisatie en promotie.

De Noorderlingen: is een combinatie van een theatervooropleiding en een productiehuis voor professioneel jongerentheater. De Noorderlingen geeft lessen en trainingen aan jongeren in de leeftijd 13 t/m 18 jaar. Daarnaast maakt De Noorderlingen voorstellingen, geregisseerd door professionele regisseurs en gespeeld door jongeren.

Don't Hit Mama: combineert theater en urban dans in voorstellingen. Amateurs en semiprofessionals met uiteenlopende stijlen, visies en ambities worden daarbij getraind en gecoacht in diverse opleidingstrajecten.

DOX: biedt een alternatieve leerroute naar de professionele theaterpraktijk of het kunstvakonderwijs via parttime of fulltime opleidingstrajecten in de zogeheten XL of XS trainingstrajecten. Ook jonge trainers en docenten krijgen mogelijkheden tot bijscholing.

Epitome Entertainment: platform van de urban scene dat naast een podium ook competities, netwerkbijeenkomsten, masterclasses en uitwisselingsprojecten biedt.

² Offerteverzoek volgonderzoek 2013-2017

³ De beschrijvingen van de TOM-projecten zijn ontleend aan de analyse die het LKCA in 2013 maakte van de plannen van deze projecten.

JeugdOrkest Nederland: landelijk symfonieorkest voor jonge musici die deelnemen aan drie projecten waarin zij via optredens kennismaken met de beroepspraktijk. Zij krijgen ook muziekleer en begeleiding bij podiumpresentatie, alsmede houding- en bewegingsleer.

Jeugdtheaterhuis: Jeugdtheaterschool in Zuid Holland die kinderen en jongeren wil stimuleren om theater tot een zinvol deel van hun leven te maken. Het Jeugdtheaterhuis heeft vestigingen in zes middelgrote gemeenten in de provincie Zuid Holland.

Kunstbende: wedstrijd voor jong creatief talent waarbij winnaars in de meest uiteenlopende categorieën een vervolgtraject krijgen aangeboden met daarin een brede oriëntatie in het werkveld, stimuleringsprijzen, optredens en coaching.

Meeuw: Jeugdtheaterschool in Leeuwarden waar jonge theatertalenten uit heel Friesland scholing krijgen in het theatervak. Daarnaast worden producties gemaakt en jonge professionele makers uitgenodigd om voorstellingen te maken.

NiznO: Theaterwerkplaats in Assen voor jongeren uit Drenthe, Friesland, Groningen en Overijssel. Kern van de activiteiten is het ontwikkelen van talent bij de deelnemers. NiznO biedt de deelnemers de kans om het vak in de praktijk te leren en zich voor te bereiden op een studie aan één van de Nederlandse Theaterscholen.

NJO: stelt getalenteerde jonge musici in de gelegenheid zich onder leiding van coaches en dirigenten te bekwamen in orkest- en samenspel. Ze kunnen bovendien kennismaken met een breed repertoire en zich presenteren aan het publiek.

Popsport: Popsport ontwikkelde het PopSport Coachingsprogramma voor jongeren uit het voortgezet onderwijs op creatief, artistiek, zakelijk en sociaal gebied en het PopSport Network waarin (oud)deelnemers kennis en ervaring kunnen uitwisselen en zichzelf kunnen presenteren aan een groot publiek.

Prinses Christina Concours: begeleidt deelnemers verder op het gebied van zowel klassieke als jazzmuziek. De vervolgtrajecten voor de winnaars bestaan uit masterclasses, workshops en advies en ondersteuning.

Het Ricciotti Ensemble: symfonieorkest voor jonge conservatoriumstudenten dat jaarlijks drie tournees onderneemt naar gevangenis, dorpspleinen, probleemwijken, asielzoekerscentra en busstations. Het ensemble ontwikkelt daarvoor nieuw gearrangeerd repertoire rondom een maatschappelijk thema.

Solid Ground Movement: hiphopschool die laat kennismaken met de principes van hiphop en de bijbehorende cultuurkennis en vervolgens aanzet tot het maken van eigen producties onder begeleiding van professionals (waarbij andere disciplines ook aan de orde komen).

Stichting Spin Off: jaarlijks, landelijke urban dance wedstrijd die bestaat uit diverse voorrondes en een finale, vergezeld van workshops, lectures en educatieprojecten. Nu ook met een choreografiewedstrijd voor gevorderde dansers en groepen (inclusief coachingstraject).

Vocaal Talent Nederland: drie koren (kinderkoor, het jeugdkoor en jongenskoor) krijgen diverse opleidingstrajecten onder leiding van docenten en dirigenten.

In totaal namen op deze wijze ca. 1.000 jonge talenten aan het onderzoek deel.

Elk jaar worden de jonge talenten met behulp van een digitale enquête bevraagd over hun ontwikkeling. Daarnaast wordt er ieder jaar per project met één talent een diepte-interview gehouden. Dezelfde personen worden in de jaren daarna telefonische nogmaals kort bevraagd. In totaal worden er vier van dergelijke peilingen gehouden. De eerste peiling vond in de periode december 2013 tot en met februari 2014 plaats, de tweede in de periode december 2014 tot en met februari 2015.

Dit is de rapportage over de derde peiling, die in december 2015 startte en in februari 2016 werd afgerond. Eerst gaan we kort in op de opzet van de derde peiling (hoofdstuk 2). Daarna beschrijven we de veranderingen in de onderwijs- en werksituatie van de jonge talenten (hoofdstuk 3). In hoofdstuk 4 gaan we in op de ontwikkeling van de jonge talenten in het algemeen: hun ambities, de belemmeringen die zij ervaren, hun behoeften aan ondersteuning en de wijze waarop zij Internet en sociale media inzetten bij hun talentontwikkeling. In de hoofdstukken 5 tot en met 10 gaan wij per discipline in op de *keten van talentontwikkeling* die de jonge talenten hebben doorlopen: de ervaringen die ze hebben opgedaan, de lessen die ze hebben gevolgd en andere relevante activiteiten die ze hebben ontplooid.

Begin 2017 volgt nog een rapportage over de vierde en laatste peiling. Bovendien zal begin 2017 een samenvattende analyse worden gepresenteerd van zowel van het digitale onderzoek als van de interviews.

2. De opzet van het derde peilingsonderzoek

Het onderzoek bestond evenals bij de vorige twee peilingen uit twee onderdelen:

- De deelnemers aan het onderzoek werden wederom gevraagd een digitale vragenlijst in te vullen (zie bijlage 1).
- Aanvullend werden interviews afgenomen bij een deel van de jonge talenten. Het betrof zowel face-to-face interviews als telefonische interviews.

Respons

In 2013 namen 633⁴ jonge talenten deel aan de eerste peiling. Van deze groep konden 542 personen worden benaderd voor de tweede peiling, hetgeen leidde tot een groep van 333 respondenten (61% respons) die zowel aan de eerste als de tweede peiling deelnamen. Daarnaast werden voor de tweede peiling 432⁵ nieuwe deelnemers gerekruteerd. Voor deze derde meetronde zijn geen nieuwe respondenten gezocht, maar zijn enkel degenen benaderd die in 2014 voor de eerste of tweede keer deelnamen. Daarbij moet worden opgemerkt dat deelnemers aan Epitome niet opnieuw benaderd konden worden omdat zij de vragenlijsten schriftelijk hebben ingevuld. Dat brengt de pool van rekruteerbare deelnemers uit de tweede ronde terug tot (432-55=) 377. Samen met de 333 deelnemers aan beide peilingen leverde dit een nieuw steekproefkader op van 710 talenten die in 2014 hadden deelgenomen. Uit deze groep van 710 hebben er 487 deelgenomen aan de derde meting: een respons van 69%. Opgesplitst naar disciplines zien we een respons van 78% bij klassiek, 41% bij pop, 51% bij urban (Epitome niet meegerekend omdat respondenten niet getraceerd konden worden)⁶, 71% bij theater en 66% bij multidisciplinair. De lage percentages voor urban en pop vallen op. Alle urban projecten laten een lage respons zien, mogelijk omdat het vaak om korter lopende projecten gaat met een relatief informeel karakter. Het wegvallen van respons uit Epitome verlaagt het aandeel urban talenten in onze steekproef nog verder, juist omdat dit project voorheen veel talenten leverde voor het onderzoek. Voor popmuziek hebben we slechts 9 respondenten over. Al met al is de respons niettemin zeer bevredigend.

Voor het kwalitatieve onderzoek werd vanaf 2013 elk jaar per project één deelnemer benaderd voor een face-to-face interview. Alleen theatergroep NiznO wilde o.a. vanwege de overgang naar Garage TDI geen interviewkandidaten leveren. Daarvoor in de plaats werd een extra kandidaat van een van de andere projecten geïnterviewd, zodat we toch jaarlijks uitgebreid gesproken hebben met 17 talenten. Over de drie onderzoeksjaren hebben we nu in totaal van 51 verschillende personen hun uitgebreide ontwikkelingsverhaal opgetekend. Met de geïnterviewden uit 2013 hielden we in 2014 en 2015 telefonische vervolginterviews, vooral om te horen of zij nog steeds actief bezig waren met hun talentontwikkeling en of hun ontwikkeling zich volgens plan en naar wens voltrok. Ook de geïnterviewden uit 2014 gaven in 2015 een telefonisch vervolginterview.

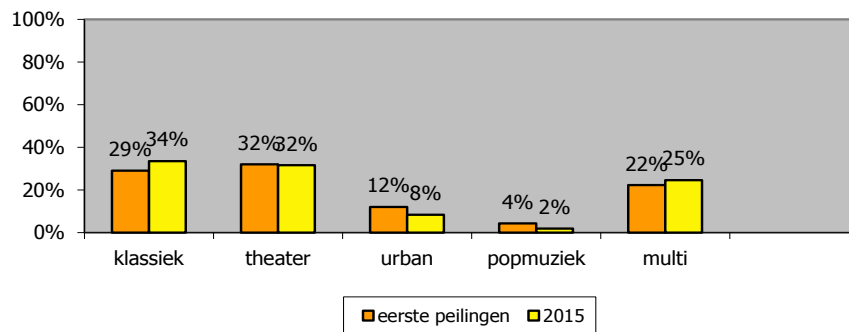
⁴ Deze 633 talenten maakten deel uit van een groep van in totaal 1099 deelnemers aan de onderzochte projecten. De respons bedroeg bij de eerste peiling 58%.

⁵ Deze 432 nieuwe deelnemers behoorden tot de 786 nieuwe deelnemers van de onderzochte projecten. De respons bedroeg bij de tweede peiling 55%.

⁶ Wanneer we de 55 deelnemers van Epitome uit 2014 wel meerekenen, komt de respons bij urban uit op 30%.

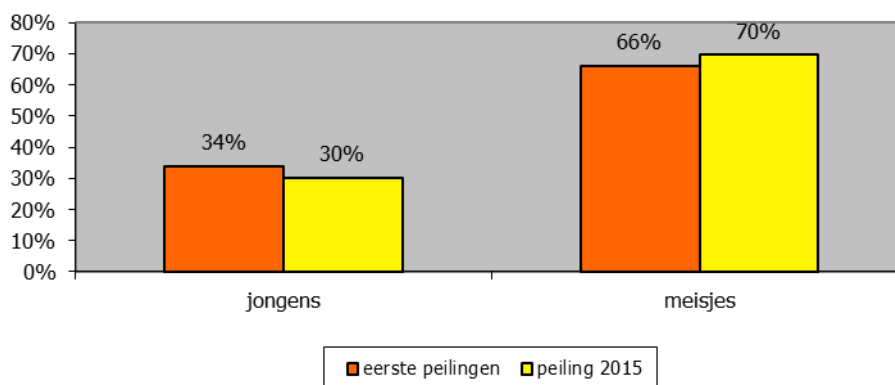
Per saldo zijn in het kwantitatieve onderzoek de disciplines urban en popmuziek het minst vertegenwoordigd. Het aandeel van beide is bovendien gedaald sinds 2015: urban nam af van 12% naar 8% en popmuziek halveerde van 4% naar 2%. Talenten in de richtingen klassiek en multidisciplinair zijn relatief beter vertegenwoordigd, het aantal theatertalenten is niet veranderd.

Grafiek 2.1: Verdeling over de disciplines, eerste peilingen en 2015 vergeleken

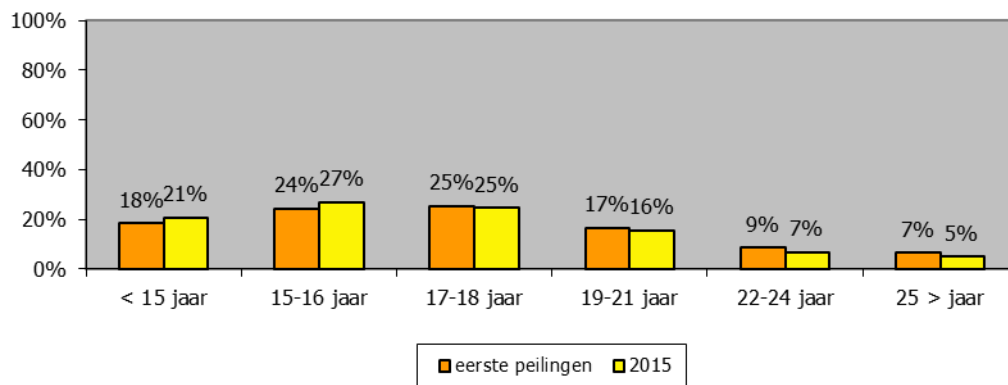
Grafiek 2.2 toont de verdeling jongens – meisjes. De gegevens van 2015 worden vergeleken met de totale groep van respondenten van de vorige meting, dus zowel degenen die in 2014 voor de tweede keer deelnamen als degenen die toen tot de nieuwe lichter deelnemers behoorden. De oververtegenwoordiging van meisjes is iets toegenomen, van 67,4% in 2014 naar 69,7% in 2015.

Grafiek 2.2: Verdeling jongens – meisjes, eerste peilingen en 2015 vergeleken

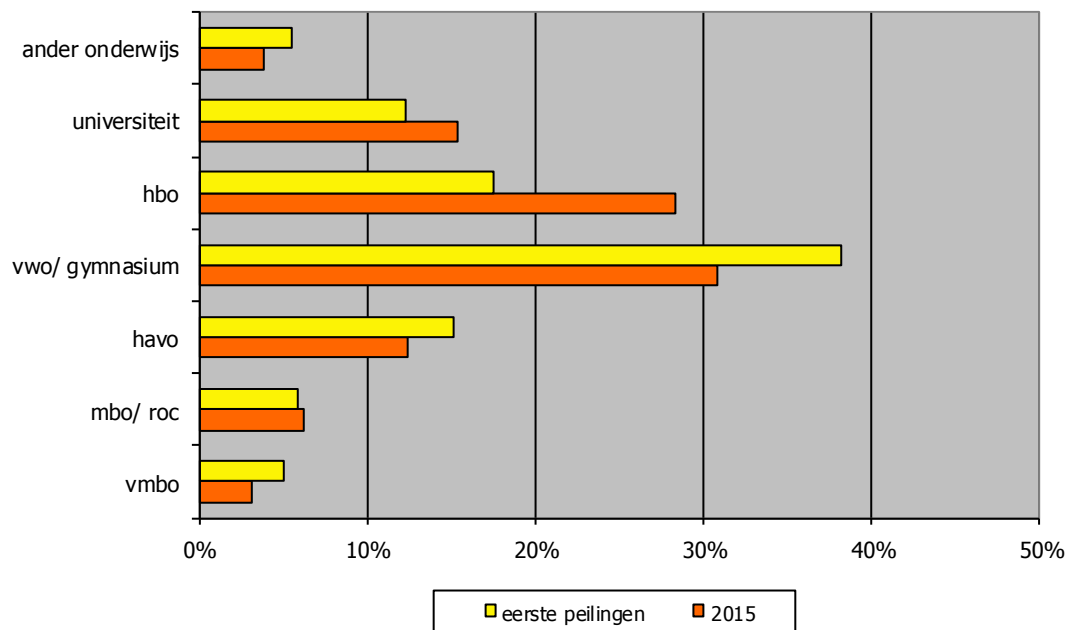
Grafiek 2.3 laat verschillen in de leeftijdsverdeling zien. We zien dat talenten in de leeftijdscategorieën tot 17 jaar wat vaker bereid waren om ook in 2015 mee te doen met het onderzoek, terwijl degenen van 19 jaar en ouder wat minder vertegenwoordigd zijn. De verschillen zijn echter klein.

Grafiek 2.3: Verdeling leeftijdscategorieën, eerste peilingen en 2015 vergeleken

Kijkend naar het onderwijsniveau van de deelnemers zien we sinds de vorige meting een duidelijke verschuiving vanuit voortgezet onderwijs, met name havo en vwo, naar hbo en universiteit.

Grafiek 2.4: Opleidingsniveau van studerende deelnemers, eerste peilingen en 2015 vergeleken

Ketens van talentontwikkeling

De vragenlijst van de derde peiling en de checklist voor de interviews gingen in deze derde peiling nog specifiek in op de ervaringen die de jonge talenten hadden opgedaan in de zogeheten *keten van talentontwikkelingsactiviteiten*.

Begrippen als ketenbenadering, ketenbelang en ketenmanagement worden in de beleidskunde al jaren gebruikt voor de bestudering van uiteenlopende terreinen als jeugdzorg, re-integratie op de arbeidsmarkt of land- en tuinbouw. Het leek ons vruchtbaar om dergelijke begrippen ook te gebruiken voor een analyse van talentontwikkeling van jongeren in de kunsten. We kijken dan niet naar de afzonderlijke schakels (deelname aan een jeugdorkest of jeugdtheatergroep, het volgen van een specifieke kunstvakopleiding e.d.), maar naar de gehele keten van vrijetijds- en onderwijsactiviteiten die jongeren doorlopen om hun kunstzinnige talenten te ontwikkelen. Zo ontstaat inzicht in de wijze waarop jongeren gedurende een groot aantal jaren hun kunstzinnige talenten ontwikkelen en hoe zij van de ene schakel de overstap maken naar de volgende schakel. Bij de ketenbenadering wordt uitgegaan van netwerksturing en niet van centrale sturing door de overheid. Het zijn juist allerlei verschillende instellingen en instanties die met elkaar de keten vormen en gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor het goed functioneren van de keten. Wel kunnen overheden en alle bij talentontwikkeling betrokken instellingen op basis van een analyse van de keten van talentontwikkeling bezien op welke plekken de keten verbeterd kan worden.

Talentontwikkeling in de kunsten verloopt bij jongeren in grote lijnen via twee ketens:

- De onderwijsketen
- De keten van (amateur)kunstbeoefening in de vrije tijd.

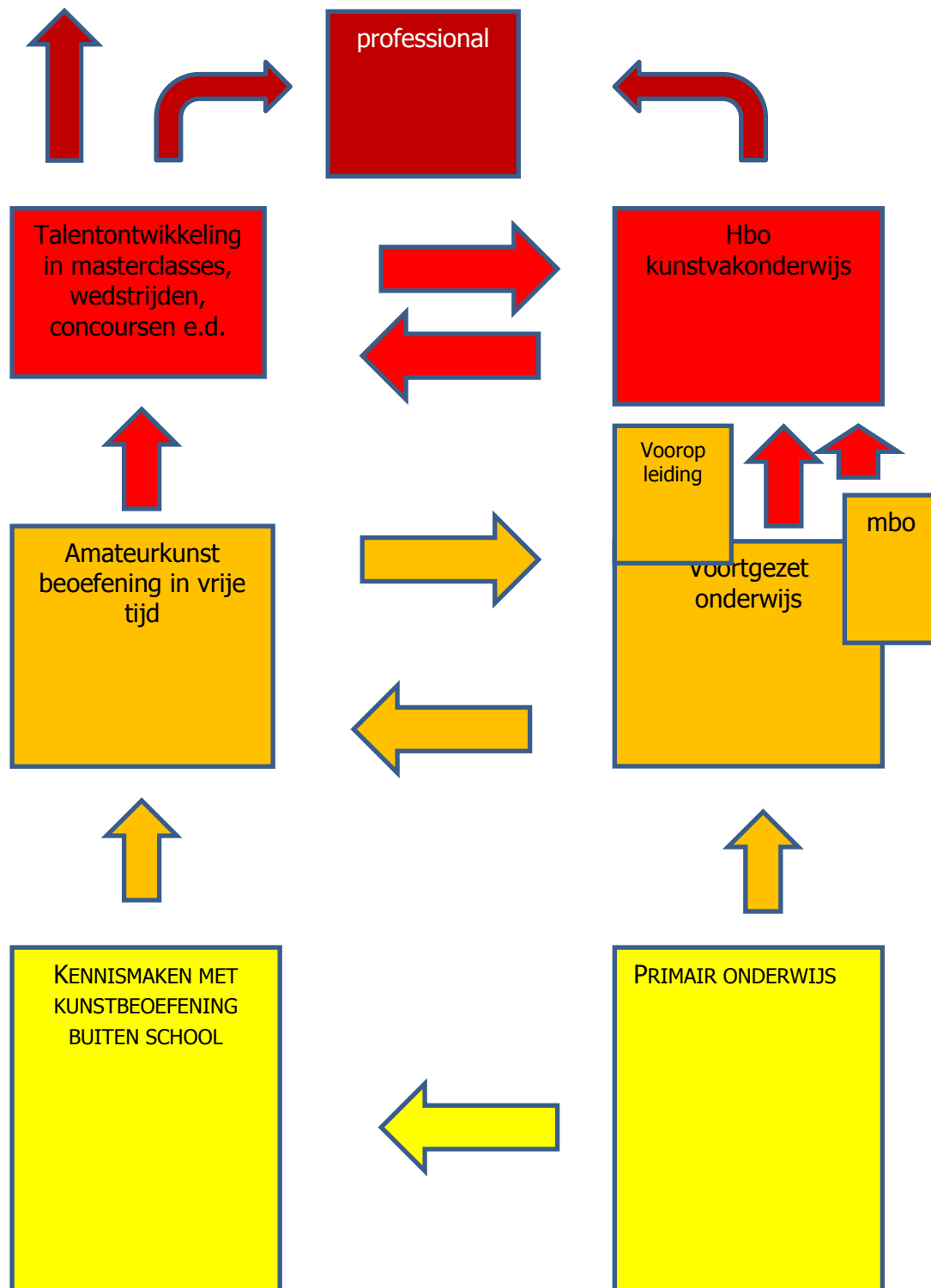
Er zijn in principe twee soorten schakelingen in een keten:

- een seriële schakeling (de output van de ene actor is de input voor de volgende actor)
- een parallelle schakeling van de diverse schakels in de keten.

De keten van talentontwikkeling in de kunsten kent beide soorten schakelingen (zie schema).

Schema Keten van talentontwikkeling

In schema zien de twee ketens er globaal als volgt uit:

3. Veranderingen in de onderwijs- en werksituatie

Het aantal deelnemers dat nog studeert of schoolgaand is, daalde licht van 91% naar 86%. Als gevolg zijn wat meer talenten werkend of werkzoekend. Eerder zagen we in grafiek 2.4 hoe de verdeling over de opleidingsniveaus is opgeschoven in de richting van hbo en universiteit, ongetwijfeld in belangrijke mate dankzij het ouder worden van de deelnemers. Deze verschuiving brengt ook met zich mee dat een groter deel van de talenten die op havo of vwo zitten inmiddels een profiel heeft gekozen; dit percentage steeg van 77% in 2014 naar 92% in 2015.

Tabel 3.1: Verandering in opleidings- en beroepssituatie sinds 2014

	2014	2015
% studerend / schoolgaand	91%	86%
% werk in loondienst / dienstverband	3%	3%
% zelfstandige / freelancers / zzp'er	2%	3%
% combinatie loondienst en freelance	2%	3%
% werkzoekend	0%	1%
% combinatie werkend / werkzoekend	0%	2%
% anders	1%	3%
% havo – vwo dat profiel heeft gekozen, waarvan	77%	92%
Cultuur en maatschappij	35%	35%
Economie en maatschappij	25%	27%
Natuur en techniek	23%	22%
Natuur en gezondheid	17%	16%
% vmbo dat leerweg heeft gekozen, waarvan	76%	85%
Basisberoepsgerichte leerweg	5%	0%
Kaderberoepsgerichte leerweg	26%	27%
Gemengde leerweg	0%	9%
Theoretische leerweg	68%	64%
% mbo'ers dat kunstzinnige of creatieve opleiding volgt	72%	65%
% hbo'ers dat conservatorium volgt	54%	43%
" " toneelacademie volgt	10%	15%
" " dansacademie volgt	3%	3%
" " academie beeldende kunst volgt	8%	10%
" " een andere opleiding volgt	26%	29%
% universitaire studenten dat opleiding in kunst en cultuur volgt	22%	15%
Als je vervolgopleiding kiest, is dat op kunstzinnig gebied? % ja	52%	48%
" " " " % nee	22%	32%
" " " " % weet niet	27%	21%

Ook de vmbo'ers hebben in 2015 vaker een leerweg gekozen. Waar de profielkeuzes bij havo en vwo nauwelijks veranderd zijn, zien we op het vmbo wat meer leerlingen in de gemengde leerweg en wat minder in de theoretische leerweg. Het percentage mbo'ers dat een kunstzinnige of creatieve opleiding volgt daalde eveneens licht. Bij de hbo'ers daalde het aandeel met een creatieve opleiding licht en nam het aandeel conservatoriumstudenten wat af ten gunste van studenten aan de toneelacademie. Ook bij de universitaire studenten daalde het aandeel met een opleiding op het gebied van kunst en cultuur enigszins, van 22% naar 15%. Deze lichte maar consistente beweging richting andere dan kunstzinnige opleidingen zien we ten slotte terug in de plannen voor vervolgopleidingen. Het percentage studenten dat voornemens is geen vervolgopleiding in de kunsten te volgen steeg van 22 naar 32%. Al met al kunnen we concluderen dat de onderzochte talenten in 2015 minder geneigd zijn te kiezen voor kunstvakonderwijs dan het jaar ervoor. In de paragrafen 4b en 4c wordt dieper ingegaan op de mogelijke hindernissen die jongeren ervaren bij het kiezen voor een loopbaan als professioneel kunstenaar.

4. De ontwikkeling van talenten in de kunsten

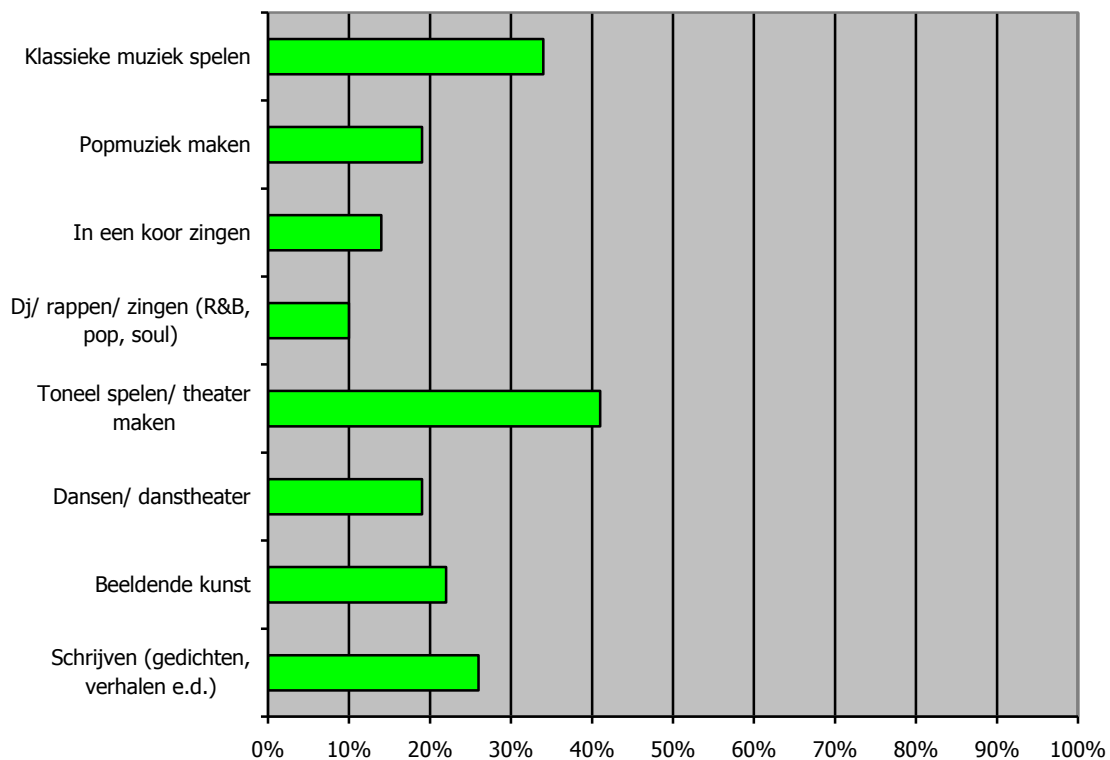
In dit hoofdstuk gaan we eerst in op de ontwikkeling van jonge talenten in de kunsten in het algemeen. We bespreken achtereenvolgens de diverse disciplines die worden beoefend (4.a), de ambities van de jonge talenten (par. 4.b), de belemmeringen die ze ervaren en de behoeften aan ondersteuning (4.c), de betekenis van talentontwikkeling voor jongeren (4.d), de verdere ontwikkeling van hun kwaliteiten (4.e). We eindigen met een paragraaf over de rol van Internet en sociale media (4.f).

Ik deed toen wel veel met dans én theater maar nu doe ik voornamelijk theater. (...) Op acteergebied gaat het omhoog omdat ik er veel mee bezig ben en het dansen is afgezwakt. Echt minder aan het trainen voor het dansen. Ik ben daar minder mee bezig, niet omdat ik het niet leuk vind maar gewoon door tijd.

4.a De disciplines

Slechts 3% van de deelnemers is gestopt met talentontwikkeling in de kunsten. De overige zijn ook afgelopen jaar doorgegaan met het ontwikkelen van hun talenten, met name toneel spelen en klassieke muziek spelen, maar ook schrijven van verhalen, gedichten e.d., beeldende kunst en dansen (grafiek 4.1).

Grafiek 4.1: Op welke terreinen heb jij het afgelopen jaar vooral je talenten ontwikkeld?

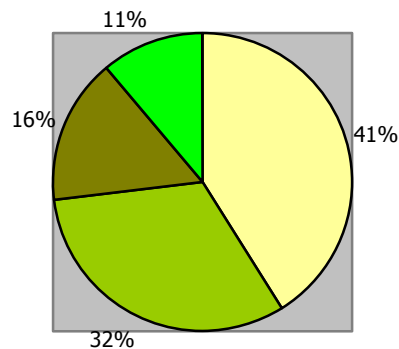

Gemiddeld worden twee disciplines genoemd. Degenen die klassieke muziek maken, zingen soms ook in een koor of maken popmuziek. Veel deelnemers in de popmuziek, combineren dit met dj/ rappen/ zingen of met schrijven of met toneel/ theater. Beeldende kunst wordt dikwijls gecombineerd met schrijven. Toneel/ theater en dansen zijn ook veelvoorkomende combinaties. Het combineren van verschillende disciplines op hoog niveau is echter erg moeilijk.

4.b De ambities

Ruim 40% van de jonge talenten wil later professional worden en van hun kunstbeoefening kunnen leven; 32% wil amateurbeoefenaar blijven en in een ander vak professional worden, 16% wil professional worden met daarnaast ook nog een andere inkomstenbron. 11% heeft nog geen idee.

Grafiek 4.2: Wat zijn jouw ambities?

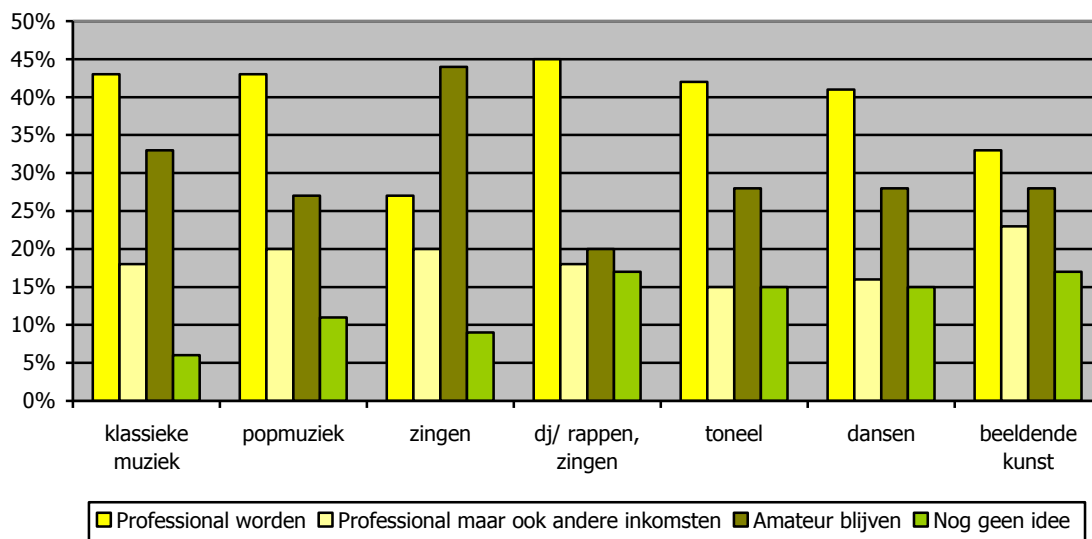

Professional worden	Amateurbeoefenaar blijven
Professional worden, maar ook andere inkomstenbron	Nog geen idee

Ik wilde sowieso zingen en geneeskunde combineren. Ik vind in een koor zingen trouwens ook leuker dan solo zingen. Maar ik weet nu wel zeker dat ik zingen meer als een hobby heb. Daar had ik eerst heel grote twijfels over. Vroeger wist ik niet of ik echt professioneel wilde zingen, maar nu heb ik die knoop wel doorgehakt. Ik weet zeker dat ik dat niet hoeft. Ik weet niet zo goed waarom maar ik heb het naar mijn zin op geneeskunde en ik vind het prima hoe het nu gaat. Ik weet niet of het veel perspectief biedt als ik alleen zou zingen en bij geneeskunde heb ik dat wel en dat vind ik ook heel leuk. Ik wil ook minder geforceerd met het zingen bezig zijn en het liever een hobby houden.

Er zijn weinig verschillen in ambities tussen de verschillende disciplines. Alleen jongeren die in een koor zingen hebben veel minder de ambitie om later professional te worden dan jongeren in de andere disciplines. En relatief veel jongeren die beeldende kunst beoefenen willen wel professional worden, maar dan met een andere inkomstenbron erbij (grafiek 4.3).

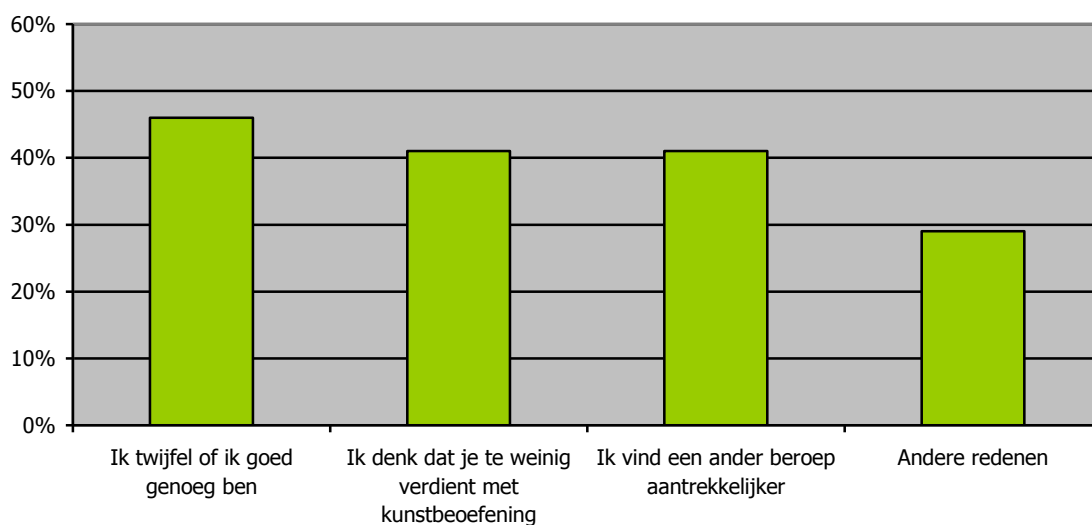
Grafiek 4.3: Ambities naar discipline

Ik wil geen les geven en niet bij het leger spelen dus kan ik met saxofoon heel moeilijk een goed inkomen hebben.

De belangrijkste reden om geen professional te willen worden is dat de jongere zichzelf niet goed genoeg vindt. Maar ook de verwachte lage verdiensten en de aantrekkelijkheid van een ander beroep spelen een belangrijke rol.

Grafiek 4.4: Wat zijn belangrijkste redenen om geen professional te willen worden?

De belangrijkste andere reden om geen professional te willen worden is dat jonge talenten vrezen hun plezier in hun kunstbeoefening te verliezen:

- Bang om mijn hobby te verliezen aan mijn werk.
- Ik ben bang mijn geluk in muziek maken te verliezen.
- Ik wil mijn hobby graag mijn hobby houden
- Ik wil dat het leuk blijft om theater te maken, in de professionele wereld is het niet leuk meer.
- Ik hou niet van de commerciële wereld in de muziekindustrie.

Waarom ik niet kies voor een carrière in het theater is een gebrek aan zekerheid: een onduidelijke toekomst. Ik zou ook nog goed weten wat ik dan voor voorstellingen zou willen spelen. Dat moet je dan uitzoeken maar het is moeilijk om het me voor te stellen. Het acteren zelf vind ik heerlijk maar sommige dingen die ik meekrijg van het wereldje die spreken me niet aan. Wat ook meespeelt is de ervaring van mijn vader als acteur. Hij moest op een gegeven moment stoppen toen mijn zus geboren werd omdat hij anders geen tijd voor het gezin zou hebben. Dat speelt dan ook mee voor mij. Maar mijn ouders hebben verder geen invloed gehad in mijn keuze om niet professioneel verder te gaan.

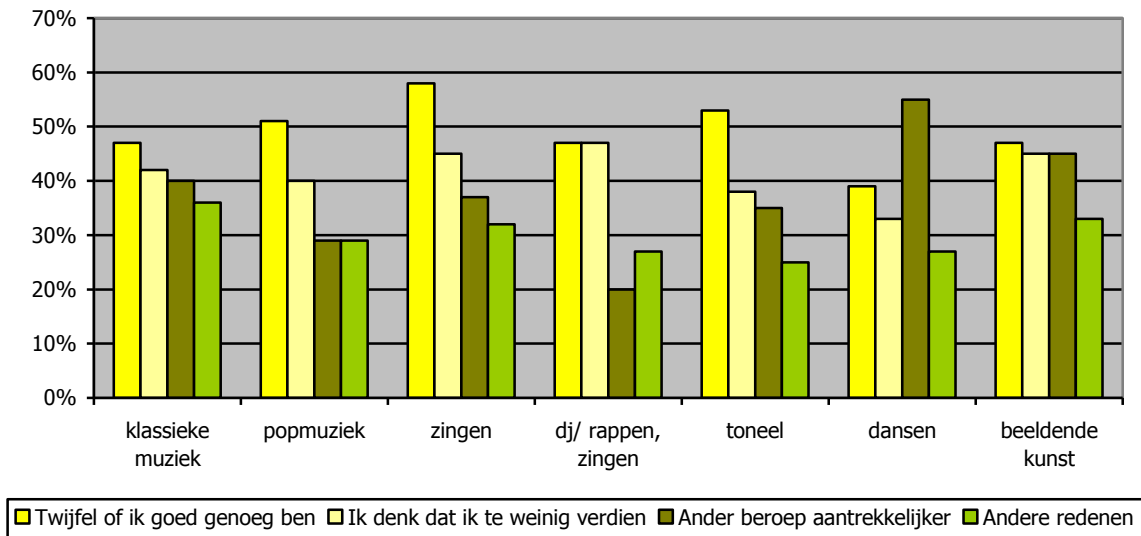
Andere redenen zijn o.a.:

- Het is voor mij slechts een hobby, daarnaast denk ik dat het een vak is waar alleen de beste het echt zullen maken.
- Het is niet rendabel nu er zoveel wordt bezuinigd op kunst.
- Ik wil ook nog andere eigenschappen ontwikkelen.
- Ik wil mijn kennis en interesse in/voor de maatschappij graag combineren met creativiteit.
- Ik heb naast muziek ook nog andere interesses en kwaliteiten die ik wil benutten.

Bij de redenen om geen professional te worden, zijn er enige verschillen tussen de disciplines.

Jongeren die dansen of beeldende kunst maken vinden relatief vaker een ander beroep aantrekkelijker. Twijfel of men wel goed genoeg is, komt iets vaker voor bij zingen in een koor en toneel. De verwachting dat men te weinig gaat verdienen, komt iets vaker voor bij dj/ rappen en bij beeldende kunst (grafiek 4.5). Er zijn geen significante verschillen tussen jongens en meisjes of tussen leeftijdsgroepen in de mate waarin ze elk van deze redenen opvoeren.

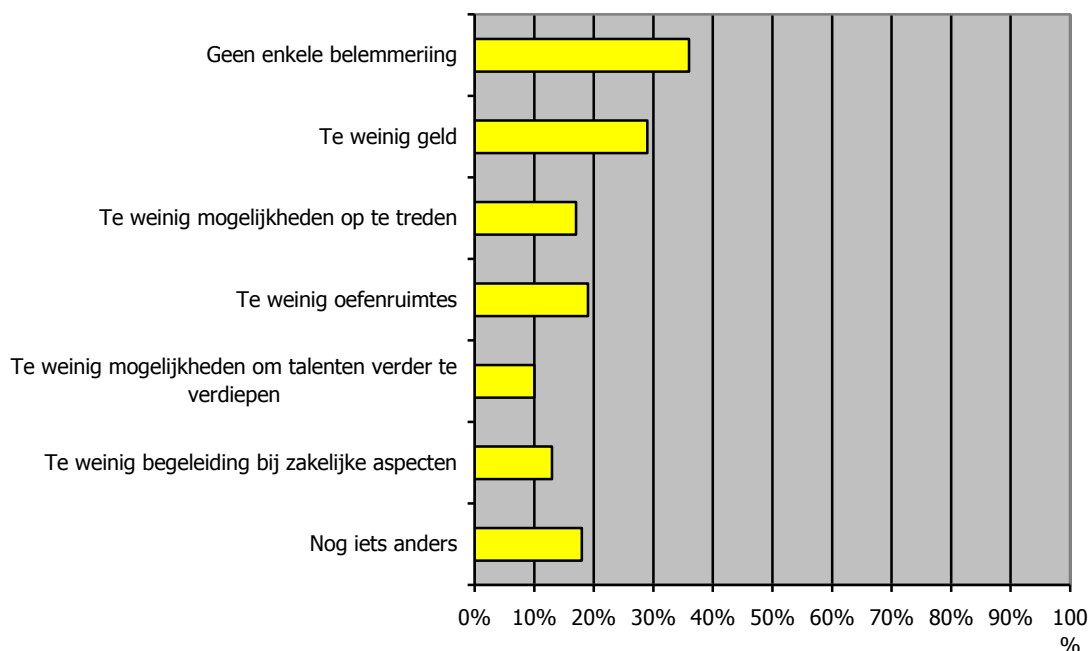
Grafiek 4.5: Redenen om geen professional te willen worden, naar discipline

4.c Belemmeringen bij de ontwikkeling van talenten en behoeften aan ondersteuning

Van de jonge talenten ervaart meer dan een derde (36%) geen enkele belemmering bij de ontwikkeling van hun talenten. Bij de anderen is te weinig geld (om deelname te kunnen betalen of noodzakelijke spullen aan te schaffen) de belangrijkste belemmering, gevolgd door te weinig oefenruimtes en te weinig mogelijkheden om op te treden. Te weinig mogelijkheden om de eigen talenten verder te verdiepen en te weinig begeleiding bij de zakelijke aspecten van het vak worden slechts door zo'n 10% van de jonge talenten als belemmering ervaren.

Grafiek 4.6: Ervaar jij belemmeringen bij de ontwikkeling van jouw talenten?

De meest genoemde andere belemmering is tijd: tijd om te kunnen oefenen, tijd om de ontwikkeling van de kunstzinnige talenten te combineren met een (andere) studie of met werk.

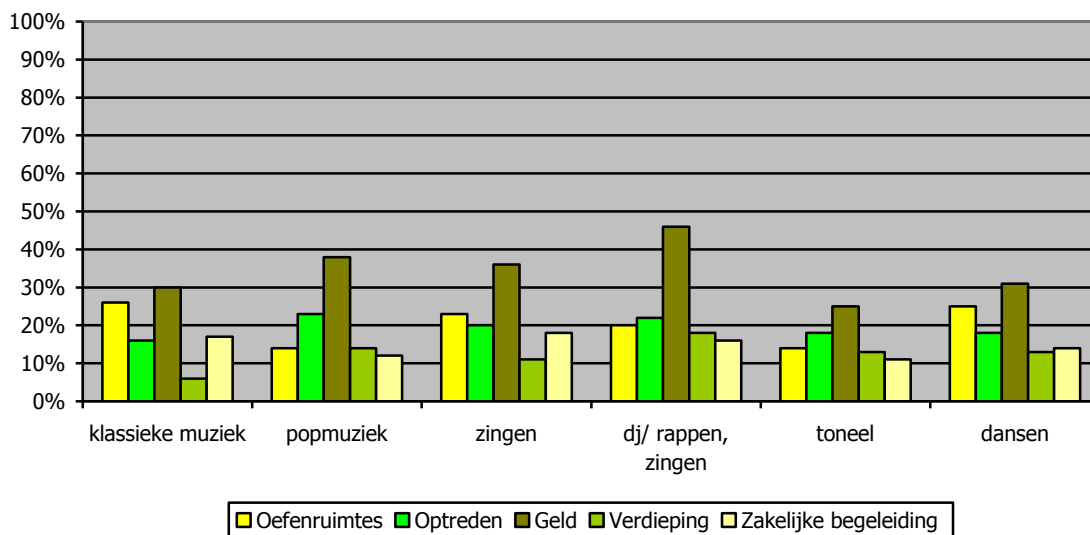
Andere belemmeringen die worden genoemd zijn o.a.:

- Plekken waar jongeren en kunstenaars met elkaar in gesprek kunnen gaan
- Kosten van vervoer om te reizen naar oefenruimtes, repetities en optredens
- Gebrek aan coaching
- Ondersteuning om plekken te vinden om op te treden.

Ik betaal nu voor een oefenruimte aangezien het op mijn kamer voor teveel overbelasting zorgt. Een andere reden is dat het naast mijn studie qua tijd soms moeilijk te combineren valt. ik kan daarnaar vaak maar 1 uur per dag spelen. Ook doordat ik de oefenruimte die ik huur maar 1 uur per dag mag gebruiken beperkt dit mij in het langer bescapen van mijn instrument per dag.

Er zijn enige verschillen tussen de diverse disciplines. Bij dj/ rappen/ zingen is geld de allerbelangrijkste belemmering. Gebrek aan oefenruimtes speelt relatief iets vaker bij dansen en klassieke muziek. Bij popmuziek vormen de geringe mogelijkheden om op te treden een grotere belemmering dan bij de andere disciplines.

Grafiek 4.7: Belemmeringen naar discipline

Jongens en meisjes verschillen niet in de ervaren belemmeringen. Significante leeftijdsverschillen vinden we alleen voor financiële belemmeringen, die bij jongeren tot 16 jaar een kleinere rol spelen.

Ik denk dat het fijn zou zijn voor de creatieve sector (bij dansers bijvoorbeeld) dat er nog meer ondersteuning is bij het leren van ondernemen en wat voor zakelijke / administratieve taken erbij komt kijken. Ik denk dat dit bij veel mensen een fijne ondersteuning zal zijn.

Gevraagd naar behoefte aan ondersteuning worden vooral financiële zaken genoemd, bijvoorbeeld:

- Financiële bijdrage voor alle lessen en reizen.
- Misschien een soort van OV-ondersteuning voor jonge talenten die veel reizen, net zoals je studenten-ov hebt.
- Financiële steun van overheid in muziekonderwijs.
- Financiële ondersteuning voor het studeren in het buitenland.
- Beurzen voor masterclasses en een nieuwe stok.
- Sponsoring voor het maken van het nieuwe album dat op de planning staat. Daar moet namelijk een paar duizend euro in gestoken worden, wat ik natuurlijk niet heb als student.
- Een beurs aan kunnen vragen om na de academie lessen te kunnen volgen om in training te blijven. Hier heb ik geen geld voor.
- Meer kans om op te treden en financiering voor cursussen.
- Wellicht meer (financiële) ondersteuning van de gemeente of andere instanties .

Beter betaald werk (lesgeven) zodat ik gewoon kan spelen omdat ik dat tof vind, er minder afhankelijk zijn van een sector waar nog steeds op bezuinigd wordt. Ik ben dus inmiddels mijn eigen praktijk begonnen en die loopt goed.

Ook is er behoefte aan begeleiding en coaching:

- Meer kunst op school. Meer coaching vanuit school die ziet waar je talenten liggen.
- De wereld van uitvoerende musici is een erg gesloten en individualistische wereld. Onpartijdige/onafhankelijke ondersteuning om daar wegwijs in te worden.
- ik zou graag een castingbureau of zo in de buurt hebben zodat ik kan zien hoe ver ik ben en of ik überhaupt een beetje talent heb.
- Een coach die je helpt bij het vinden van concerten, promotie, website, financiële zaken.
- Een persoonlijke coach die begeleidt, stuurt, inspireert en die een netwerk met zich meebrengt.
- Dat ik een soort coach heb waar je af en toe dingen aan kan vragen. Dus niet fulltime maar gewoon via de mail of whatsapp.
- Nog meer coaching in brug tussen studeerkamer en praktijk.
- Ondersteuning voor een plan voor lange termijn, coach.
- Bandcoaching.

Ik mis soms coaching. Meer reflectie, iemand die met mij kan afwegen wat een goede volgende stap zou zijn om mijn talent te ontwikkelen. Verder zou ik het fijn vinden als er meer workshops/masterclasses zouden zijn die je helpen met de voorbereiding voor audities op toneelscholen.

Sommigen noemen ook ondersteuning bij audities:

- Agent voor het zoeken van audities.
- Auditie tips.
- Een auditietraining lijkt me heel erg leerzaam.
- Een duidelijk overzicht ergens online met open audities.
- Het zou fijn zijn als er meer audities waren, ook voor remplaçantenplekken.
- Meer begeleiding in het ondernemers-gedeelte van het vak. Dus, hoe presenteer ik mezelf en waar en hoe kom ik te weten waar audities worden gehouden etc.

Andere behoeften aan ondersteuning zijn o.a.:

- Meer dansstudio's die beschikbaar zijn voor amateurdansers om te repeteren.
- Toegang tot studio's met meer apparatuur dan ik van mezelf beschikbaar heb, zodat ik mijn muzikale ideeën beter uit kan werken.
- Plekken waar jonge talenten en al gevestigde kunstenaars met elkaar in gesprek gaan.

Mijn grootste probleem is dat sinds ik houtbewerking studeer, ik nergens meer studenten-workshops voor een studententarief mag volgen, omdat ze voor HBO en universitaire studenten zijn. Dit ambacht is helaas in Nederland een MBO, in vele landen een HBO, maar ondanks dat vind ik ook dat mbo'ers cursussen voor studenten moeten kunnen volgen. Waarom worden zij niet gestimuleerd om zich te ontwikkelen? Ik ben hiervan echt onthutst!

4.d De betekenis van talentontwikkeling voor jongeren

De talenten is aan het eind van de enquête de volgende open vraag gesteld: "Kun je tenslotte aangeven wat het bezig zijn met de ontwikkeling van je talenten in de kunsten tot nu toe voor jou heeft betekend?". Maar liefst 90% heeft deze vraag beantwoord. Om deze 436 tekstfragmenten te ordenen, zijn codes gekoppeld aan de uitlatingen van de deelnemers. Deze codes zijn inductief toegekend op basis van de inhoud van de antwoorden. Per antwoord konden meerdere codes van toepassing zijn. Op 60 antwoorden (12%) was geen enkele code van toepassing. Voor 211 antwoorden (43%) kon worden volstaan met 1 code, 160 antwoorden (33%) kregen 2 codes en 56 antwoorden (12%) kregen 3 of meer codes, met een maximum van 5. De gehanteerde codes zijn weergegeven in tabel 4.8.

Tabel 4.8: genoemde betekenissen van bezig zijn met talentontwikkeling

Code	Betekenis van talentontwikkeling:	% dat dit aspect noemt
1	Ontwikkeling van kennis en vaardigheden	18,6%
2	Persoonlijke ontwikkeling (zelfverzekerd, andere kijk op wereld)	38,3%
3	Jezelf uitdrukken, je talent delen met anderen	9,9%
4	Kunstbeoefening als afleiding, ontspanning, uitlaatklep	11,9%
5	Zin geven aan je leven, doen waar je goed in bent	14,0%
6	Nieuwe contacten opdoen, samen met anderen spelen	15,6%
7	Plezier, geluk, je passie ten uitvoer brengen	27,1%
8	Voldoening, trots	14,0%
9	Toewerken naar een (beroeps-)loopbaan in de kunsten	12,8%

Wat opvalt, is dat bijna 40% van de respondenten spontaan persoonlijke ontwikkeling noemt als belangrijke betekenis van hun artistieke bezigheden. Het woord 'zelfvertrouwen' wordt 45 keer genoemd, 'zelfverzekerd' 9 keer. Ter illustratie volgt hier een aantal (delen van) uitspraken die onder de code persoonlijke ontwikkeling geschaard zijn:

- Het heeft voor mij voor enorm veel persoonlijke groei gezorgd, als persoon maar ook spiritueel en fysiek. Alles. Mijn manier van omgang met mensen, persoonlijkheid, de wereld intrekken, genieten van alles rondom jou, etc.
- Heel veel, ik zou niet zonder kunnen en het heeft mij gevormd tot wat ik nu ben. Zonder twijfel en zonder te overdrijven.
- Ik heb mezelf beter leren kennen.
- Je leert er jezelf ontdekken in verschillende hoedanigheden die altijd anders zijn, en veranderlijk zijn.
- Verlichting, ontwikkeling intellect.
- Vrijheid om mijn persoonlijkheid te ontdekken en mij te ontwikkelen op zowel sociaal als cultureel gebied.

Naast de persoonlijke ontwikkeling komt het plezier op de tweede plaats. Hier benadrukken te talenten het genoeg dat ze beleven aan (samen) met het maken van kunst bezig zijn. Dat is overigens meestal niet het enige wat wordt genoemd in de antwoorden: in 70% van de gevallen waarin deze code is toegekend, is nog tenminste één ander aspect genoemd. Maar plezier wordt door ruimt een kwart van de deelnemers opgevoerd als een reden waarom ze aan talentontwikkeling doen:

- Ik ben een onwijs gelukkig mens.
- Het maakt me gelukkig om muziek te maken.
- Ik heb iets waar ik altijd blij van word.
- Het zorgt ervoor dat ik me goed voel en brengt plezier.
- Heel veel blijheid.
- Dansen is mijn grote hobby. Ik word er gelukkig van.

Omdat ik het heel tof vind om te doen en omdat ik mijn ei erin kwijt kan. Het gaat me niet om de resultaten. Als het me daar om ging dan was ik allang gestopt. Zo super geweldig is het ook allemaal niet. Ik ben content. Ik ben gelukkig. Ik maak muziek en daar ben ik hartstikke blij mee. Ik verdien er ook nog mee. Ik hoop dat dit nog meer wordt maar daar ga ik voor werken. Maar dat zou voor mij geen dealbreaker zijn. Als ik er niet mijn geld mee kan verdienen zou ik dat heel jammer vinden, maar dat zou geen beslissende reden zijn om ermee te stoppen.

Als betekenis van talentontwikkeling noemt 18,6% het ontwikkelen van dat talent zelf. Nog meer dan bij plezier geldt dat dit zelden het hele verhaal is: slechts 22% van degenen die dit aspect noemen, laat het hierbij. De overige 78% noemt talentontwikkeling naast andere redenen om kunstzinnig actief te zijn. Dit wordt ook zichtbaar in de quotes:

- Dat ik steeds beter word!
- Heel veel bezig zijn met je instrument, band, etc. Veel tijd in investeren en er andere dingen voor opgeven.
- Ik ben veel makkelijker en afwisselender gaan spelen dit jaar.
- Ik groei niet alleen als een muzikant maar leer ook steeds meer van mezelf kennen. Ook leer ik geweldige mensen kennen door mijn studie.
- Mezelf ontwikkelen in de kunsten, maar dankzij vocaal talent ook zeker als mens. Een groep waarin je altijd jezelf mag zijn en waar je je met een positieve kritiek jezelf kunt ontwikkelen.

Ik wil vooral nog beter worden. Ik ben al vroeg begonnen en heb me kunnen ontwikkelen tot op een redelijk niveau. Maar ik wil er zoveel mogelijk uithalen, door bijvoorbeeld lessen bij andere docenten te volgen.

Nieuwe contacten opdoen en intensief met anderen samenwerken komt op de vierde plaats: het wordt genoemd in zo'n 16 procent van de uitspraken. In slechts 10% van die gevallen zijn contacten de enige genoemde betekenis. Het gaat zowel om het uitbreiden van het sociale netwerk als om het samenwerken met inspirerende of gelijkgestemde personen:

- Ik heb erdoor het concept vrienden leren kennen.
- Maar ook in contact komen met anderen, praten met anderen.
- Een groot netwerk van mensen die allemaal bijzondere dingen doen.
- Eigenlijk was het gewoon lol hebben met vrienden en vriendinnen, terwijl ik iets leuks deed en er beter in werd.
- Veel leuke creatieve mensen ontmoet met dezelfde instelling.
- Ik heb superleuke mensen ontmoet die gelijkgestemd zijn en die veel dingen hetzelfde denken als ik.

Zin geven aan je leven en voldoening of trots ervaren worden allebei in precies 14% van de uitspraken genoemd. Voldoening komt voort uit mooie prestaties, maar lijkt vooral groot te zijn wanneer daarvoor hard is gewerkt:

- Voldoening. Als ik lekker op dreef ben haal ik heel veel voldoening uit mijn bezigheden. Maar als het niet lukt, ben ik gelijk ook enorm van slag.
- Al die optredens zijn allemaal fantastisch en ik geniet er ook heel erg van.
- Het is natuurlijk behoorlijk zwaar. Psychisch en fysiek. We zijn van 9:00 tot in de nacht bezig, maar dat moment is het allemaal waard. Daar doe je het voor.
- Mooi dingen neerzetten waar ik trots op kan zijn.
- Het dwingt mij mijn grenzen te verleggen. Het geeft ontspanning en voldoening als ik iets heb weten te bereiken na het hard werken aan mijn ontwikkeling.

De meest lyrische uitspraken zijn geschaard onder de categorie “zin geven aan je leven”. Opvallend vaak begonnen deze antwoorden op de vraag wat het bezig zijn met kunstzinnige activiteiten betekent met: “Alles!” In 44% van antwoorden in deze categorie werden dan ook geen aanvullende redenen genoemd.

- Alles. Het is het enige waar ik me mee bezig houd naast school.
- Alles, het is voor mij noodzaak.
- Alles. Mijn leven staat in het teken van theater.
- Bijna alles. De hiervoor genoemde activiteiten vullen het grootste deel van mijn agenda.
- Theater maken is mijn passie. Ik doe bijna niks anders.
- Mijn leven, de toekomst.
- Mijn leven is gered.
- Ik heb een doel gevonden.

12,8% van de talenten noemt als betekenis van het bezig zijn met talentontwikkeling het werken aan een artistieke loopbaan. Ruim 32% noemt dit als enige aspect, ruim twee derde noemt de toekomstige carrière als één van meerdere betekenissen.

- Alles. Het is voor mij een noodzaak. Dankzij de Rockacademie heb ik afgelopen 3,5 jaar geleerd al mijn skills (van zakelijk tot artistiek) naar een hoger level te tillen waardoor ik er een eigen inkomen van kan samenstellen.
- Eerst een geweldige hobby, nu een superleuke studie waarmee ik hopelijk ook werk krijg in de toekomst.
- Het betekent heel veel voor mij, omdat het ook zeer belangrijk is voor mijn toekomst als ik hier van ga leven.
- Het ontwikkelen van mijn talenten in de kunsten heeft heel veel voor mij betekend. Het maakte dat ik docent muziek ben gaan studeren en nu geld kan verdienen met eigenlijk mijn hobby. Ik zou iedereen die mogelijkheid gunnen. Wel zou ik me graag nog verder ontwikkelen, maar plannen daarvoor zijn er zeker voor komend jaar.
- Ik heb een prachtig vak geleerd.

Net iets minder vaak genoemd met 11,9% is de betekenis van kunstbeoefening als vorm van ontspanning, afleiding of uitlaatklep. Kunstbeoefening komt hier meer naar voren als iets wat de talenten erbij doet om evenwicht aan te brengen in hun leven, niet zozeer als een belangrijk doel op zich zoals in de twee voorgaande gevallen zichtbaar werd. Ruimt 60% noemt echter ook andere betekenissen die duidelijk maken dat zoeken naar ontspanning en afleiding niet hoeven te betekenen dat men minder serieus met kunst bezig is.

- Een momentje vrijheid in de week, waarin ik los kan gaan even alle frustratie eruit gooien en daarna gezellig met vrienden naar het café. Daarna kan ik weer vooruit.
- Heel belangrijk voor de balans werk/hobby. Door me in de kunsten (mijn hobby) te ontwikkelen, voel ik me in mijn werk beter en presteer ik daar ook beter.
- Heel veel, want sinds ik niet meer toneel speel heb ik best moeite met gewoon lekker los gaan en zo. Dat kon ik op het theaterhuis wel. Kunsten beoefenen is erg ontspannend voor mij.
- Het geeft me rust en ik heb het is tijd voor mezelf, het zijn zeldzame uurtjes.
- het geeft me rust. ik heb een moeilijke periode achter de rug en door te tekenen, toneel te spelen of te schrijven kon ik me even afzonderen van alles en iedereen en dan was alles weer even goed.
- Ik kan er vaak mijn emoties en frustraties in kwijt en dat is fijn.
- Niet alleen voor later om een baan te kunnen vinden in de kunst en het leren van vaardigheden en technieken etc., maar ook persoonlijk is het een uitlaatklep om met mijn passies bezig te zijn.

Ik denk eigenlijk dat het fijne afleiding is van anderhalf uur per week spelen in plaats van op je mobiel bezig zijn of op je televisie kijken. Je bent dan alleen maar aan het doen alsof met een groepje. Ik denk dat het heel veel meegeeft aan je toekomst. Ik denk dat het iets educatiefs heeft. Het helpt je verder in je leven om creatief bezig te zijn. Je gevoelens kun je dan omzetten in iets anders.

Als laatste geeft 9,9% van de talenten aan dat ze het belangrijke vinden zichzelf uit te kunnen drukken via hun kunst en dingen met anderen te kunnen delen. In 30% is dit de enige betekenis die wordt aangestipt. De antwoorden waaraan deze code is toegekend, zijn vaak opvallend lang:

- Dat ik een heel groot stuk van mezelf laat zien, want niemand van mij verwacht. Mijn fantasie kwijt kunnen in een liedje dat ik schrijf en het daarna met mijn band laten horen aan publiek.. daar geniet ik enorm van!
- Er achter komen wat je allemaal wel niet kunt maken en waar je allemaal van kunt genieten. Het besef dat als je er voor gaat je iets nieuws en moois neer kunt zetten waar velen met jou van kunnen genieten.
- Het betekend op dit moment vooral dat ik mezelf als persoon heel erg ontwikkel. De wereld wordt groter voor mij en ik wil mijn oogklepjes af doen, ondertussen word ik mezelf er ook steeds meer van bewust dat ik als persoon dit naar andere mensen wil uitspreken. Verhalen vertellen die veel mensen nu niet opvallen, communicatie in een nieuw licht zetten.
- Het is een middel om het licht wat ik kan schijnen op deze wereld door te kunnen geven in deze wereld, om vele mensen hier op aarde liefde te geven zodat zij hun ziel kunnen herkennen en zich herinneren waar hun essentie vandaan komt.
- Iets om mee bezig te zijn en te laten zien. Ik ben verslaafd aan het gevoel van trots, dat krijg ik als ik mensen een film laat zien die ik heb gemaakt of als ik een lezing geef.
- Uitgedaagd worden. De vrijheid hebben te onderzoeken en ontdekken. Plezier maken. Geïnspireerd worden en anderen inspireren. De drang om iets op de vloer te zetten daadwerkelijk om te zetten in actie. Mensen om je heen hebben die je stimuleren en bewonderen om wat je doet.

Ik krijg in mijn muziek vooral de vrijheid om te kunnen praten tegen de wereld. Ik wil uitleggen aan de wereld wie ik ben.

Tabel 4.9: Percentage van de talenten dat in rij aangegeven betekenis van talentontwikkeling noemt dat tevens de in de kolommen aangegeven betekenis noemt

	Vaardigheden	Pers. ontw.	Expressie	Ontspanning	Zingeving	Contacten	plezier	Voldoening	Loopbaan
vaardigheden	-	28,4	4,9	3,7	6,2	11,1	18,5	17,3	13,6
Pers. ontw.	13,8	-	8,4	10,2	6,0	18,6	14,4	8,4	7,2
expressie	9,3	32,6	-	11,6	7,0	9,3	16,3	20,9	4,7
ontspanning	5,8	32,7	9,6	-	1,9	11,5	21,2	9,6	1,9
Zingeving	8,2	16,4	4,9	1,6	-	13,1	13,1	3,3	11,5
contacten	13,0	44,9	5,8	8,7	11,6	-	31,9	10,1	5,8
Plezier	12,7	20,3	5,9	9,3	6,8	18,6	-	16,9	10,2
Voldoening	23,0	23,0	14,8	8,2	3,3	11,5	32,8	-	6,6
loopbaan	19,6	21,4	3,6	1,8	12,5	7,1	21,4	7,1	-
TOTAAL	18,6	38,3	9,9	11,9	14,0	15,6	27,1	14,0	12,8

Tabel 4.9 geeft weer hoe vaak de verschillende combinaties van genoemde betekenissen van talentontwikkeling voorkomen. Per rij kan worden afgelezen welk deel van de talenten dat de betreffende betekenis noemde, eveneens de in de kolom weergegeven betekenis heeft aangeduid. Van de groep die het ontwikkelen van vaardigheden noemden, gaf dus 28,4% tevens aan dat persoonlijke ontwikkeling van belang was. Omgekeerd zien we dat van degenen die persoonlijke ontwikkeling noemden, 13,8% eveneens vaardigheden in het antwoord betrok. Om deze percentages in perspectief te plaatsen, moeten we echter ook kijken naar de mate waarin beide zaken sowieso genoemd werden door de ondervraagde talenten. Die percentages zijn in de onderste rij overgenomen uit tabel 4.8. Dan wordt duidelijk dat de proportie van 28,4% niet zo uitzonderlijk is, omdat persoonlijke ontwikkeling met 38,3% sowieso veel vaker wordt genoemd dan het ontwikkelen van artistieke vaardigheden (18,6%). Persoonlijke ontwikkeling, zo zien we in de tweede kolom, komt het vaakst voor in combinatie met expressie, ontspanning en, vooral, contacten. Enkele voorbeelden van die laatste combinatie zijn de volgende:

- Dit heeft betekend dat ik meer over mezelf weet (zelfkennis). Maar ook in contact komen met anderen, praten met anderen, over onderwerpen na denken die nu actueel zijn.
- Het heeft ervoor gezorgd dat ik zekerder ben, veel meer durf te doen en dat ik goeie vrienden heb gemaakt!
- Het verruimt mijn wereld enorm doordat ik overal terecht kom en nieuwe mensen ontmoet.
- Toename aan zelfvertrouwen en een sterk vermogen om mensen te benaderen en te zorgen dat mensen zich bij je op hun gemak voelen.

Waarom ik bij de Noorderlingen zit? Ten eerste omdat ik het heel erg leuk vind en omdat ik me er persoonlijk ook door ontwikkel. Maar ook omdat ik actrice wil worden, dus dan moet ik me ook ontwikkelen. Dus vooral plezier maar ook een deel persoonlijke ontwikkeling en professionele ambitie.

Een aanvullende analyse in SPSS⁷ laat zien dat met name expressie, ontspanning en voldoening zeer nauw met elkaar samenhangen. Een ander gelinkt betekenis-koppel vormen zingeving en loopbaan; ook die worden vaak samen genoemd. Voorzichtig zou dit kunnen wijzen op een onderscheid naar een meer afgebakende betekenis waar de activiteit zelf centraal en meer op zichzelf staat versus een bredere betekenis waar talentontwikkeling meer is ingebed in het bredere persoonlijke en (toekomstig) professionele leven.

⁷ Hiervoor is een hiërarchische clusteranalyse voor binaire variabelen uitgevoerd.

Tabel 4.10: Percentage talenten dat betekenis noemt, uitgesplitst naar terrein van talentontwikkeling

	Vaardig- Heden	Pers. ontw.	Expres- sie	Ontspan- ning	Zinge- ving	Contac- Ten	plezier	Voldoe- ning	Loop- Baan
Klassiek	17	39	8	12	18	22	29	13	10
Popmuziek	23	38	11	10	14	19	25	13	19
Koor	25	48	7	15	17	25	27	8	8
DJ, rap enz	17	32	21	13	23	15	21	13	13
Toneel	18	40	9	13	15	14	26	10	11
Dans	14	51	9	8	15	17	26	11	13
Beeldend	19	40	16	12	11	14	27	16	17
Schrijven	11	43	18	17	14	9	21	8	16
<i>TOTAAL</i>	<i>18,6</i>	<i>38,3</i>	<i>9,9</i>	<i>11,9</i>	<i>14,0</i>	<i>15,6</i>	<i>27,1</i>	<i>14,0</i>	<i>12,8</i>

Op onderdelen verschilt de gerapporteerde betekenis tussen talenten die op verschillende terreinen actief zijn. Waar disciplines significant verschillen van de rest zijn de percentages dikgedrukt. Bij klassieke musici zijn de contacten erg belangrijk, zoals we ook al zagen in de rapportages over de eerdere meetrondes waarin met name klassieke musici aangaven de opgedane contacten van belang te vinden. Ook voor talenten die in een koor zingen zijn de contacten van belang, voor de gezelligheid maar zeker ook om van te leren. Voor schrijven zijn de contacten, zoals te verwachten valt, significant minder relevant. Wie zich ontwikkelt op het terrein van urban arts doet dit opvallend vaak vanwege een behoefte aan zelfexpressie en om zin te geven aan het leven. Ontwikkeling op het terrein van theater verschilt van de overige disciplines op het punt van voldoening, wat bij theater en schrijven relatief weinig spontaan genoemd wordt. Bij dans wordt opvallen vaak verwezen naar persoonlijke ontwikkeling, bij beeldend naar expressie. Expressie scoort ook hoog bij schrijven en is daarmee duidelijk een betekenis die het meest wordt genoemd bij activiteiten die de jongeren alleen (kunnen) uitvoeren. Tot slot zien we dat het trainen van vaardigheden alleen bij schrijven opvallend minder wordt genoemd dan bij de andere disciplines.

Tot slot kijken we nog hoe de betekenissen die worden genoemd samenhangen met de ambities van de talenten. Dit wordt weergegeven in tabel 4.11. Kolommen waarvoor de betekenissen significant verschillen tussen de ambitieniveaus zijn vetgedrukt.

Tabel 4.11: Percentage talenten dat betekenis noemt, uitgesplitst naar ambities

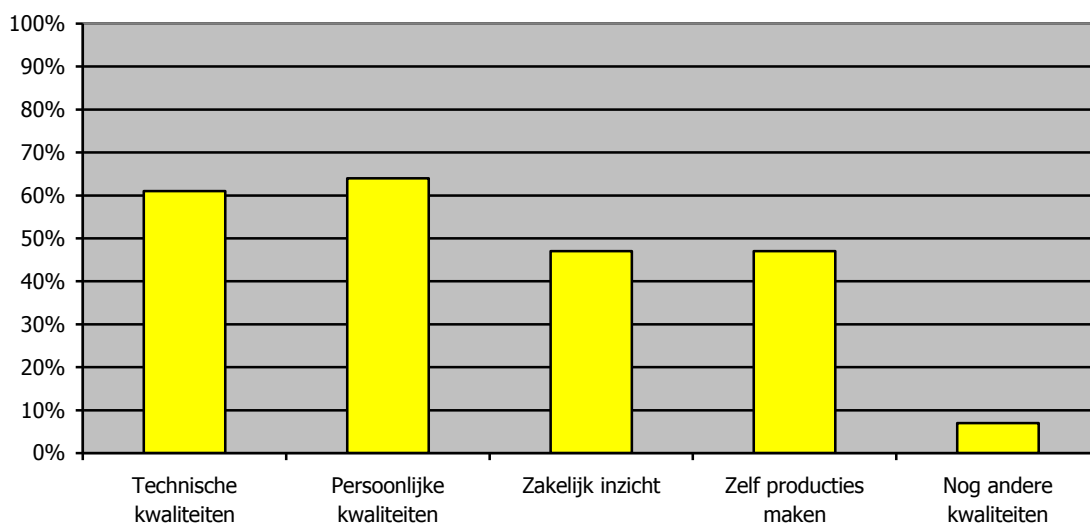
	Vaardig- heden	Pers. ontw.	Expres- sie	Ontspan- ning	Zinge- ving	Contac- Ten	plezier	Voldoe- ning	Loop- Baan
Professional	25	33	9	6	21	10	26	15	20
Semi-prof	11	49	10	13	10	11	25	21	13
Amateur	14	46	8	21	7	27	28	7	1
Geen idee	13	31	8	13	3	21	41	15	5
<i>TOTAAL</i>	<i>18,6</i>	<i>38,3</i>	<i>9,9</i>	<i>11,9</i>	<i>14,0</i>	<i>15,6</i>	<i>27,1</i>	<i>14,0</i>	<i>12,8</i>

Degenen die professional willen worden, hechten het meest aan de ontwikkeling van hun vaardigheden, ontlenen het meeste zin aan hun talent en noemen het vaakst hun toekomstige loopbaan wanneer ze de betekenis van hun talentontwikkeling toelichten. Persoonlijke ontwikkeling noemen zij minder dan degenen die semiprof willen worden (professional met een andere inkomstenbron ernaast) of amateur willen blijven. En ook op ontspanning en contacten scoren ze relatief laag. Degenen die voor zichzelf een bestaan als semiprof zien weggelegd scoren opvallend hoog op persoonlijke ontwikkeling. Voor het overige nemen ze veelal een middenpositie in. Degenen die amateur willen blijven benadrukken ook de persoonlijke ontwikkeling als belangrijke betekenis van talentontwikkeling. Daarna zijn voor hen ontspanning en contacten erg van belang. De groep die nog geen idee heeft scoort het hoogst op plezier, maar wijkt daarmee niet significant af van de talenten met helderdere ambities.

4.e De verdere ontwikkeling van kwaliteiten

Vrijwel alle jonge talenten willen hun talenten verder ontwikkelen. Ze willen vooral hun persoonlijke kwaliteiten, zoals zelfvertrouwen en performance ontwikkelen en hun technische kwaliteiten. Maar bijna de helft wil ook hun zakelijk inzicht (financiën, p.r. e.d.) verder versterken en hun vaardigheden om zelf producties te maken.

Grafiek 4.8: Welke kwaliteiten zou je verder willen ontwikkelen?

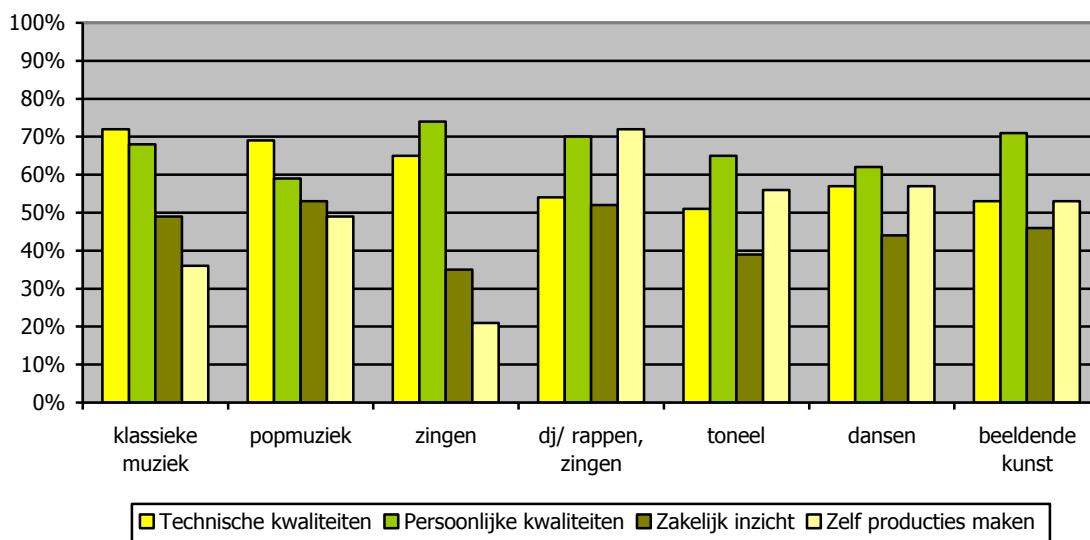
Bij 'nog andere kwaliteiten' worden allerlei aspecten genoemd, zoals:

- Componeren
- Geluidstechniek
- Les geven
- Regisseren
- Muzikale kwaliteiten
- Muzikaal inzicht.

Er zijn hierbij enige verschillen tussen de disciplines. Bij zangtalenten en bij beeldende kunst is de behoefte aan ontwikkeling van persoonlijke kwaliteiten relatief het grootst. De behoefte om zelf producties te leren maken is er vooral bij dj/ rappen/ zingen (R&B, soul e.d.), toneel, dans, beeldende kunst en popmuziek. De behoefte aan meer zakelijk inzicht is het grootst bij dj/ rappen en popmuziek, maar ook bij klassieke muziek en beeldende kunst is hier behoefte aan.

Hoewel de behoefte aan meer zakelijk inzicht het laagst is bij de groepen met de jongste deelnemers (Zang en toneel), biedt het leeftijdsverschil nauwelijks een verklaring voor deze verschillen tussen de disciplines. Hetzelfde geldt voor verschillen in zelf producties maken.⁸

Grafiek 4.9: Welke kwaliteiten zou je verder willen ontwikkelen? naar discipline

Lekker schrijven gaat wel, maar ik moet ook leren hoe je bijvoorbeeld een EP uitbrengt. Het productionele gedeelte zeg maar. Eigenlijk zou ik graag een soort stappenplan hebben. Ik merk dat ook bij andere mensen bij mij op school. Iedereen is heel creatief maar je moet dat wel in een soort banen leiden anders wordt het één grote chaos.

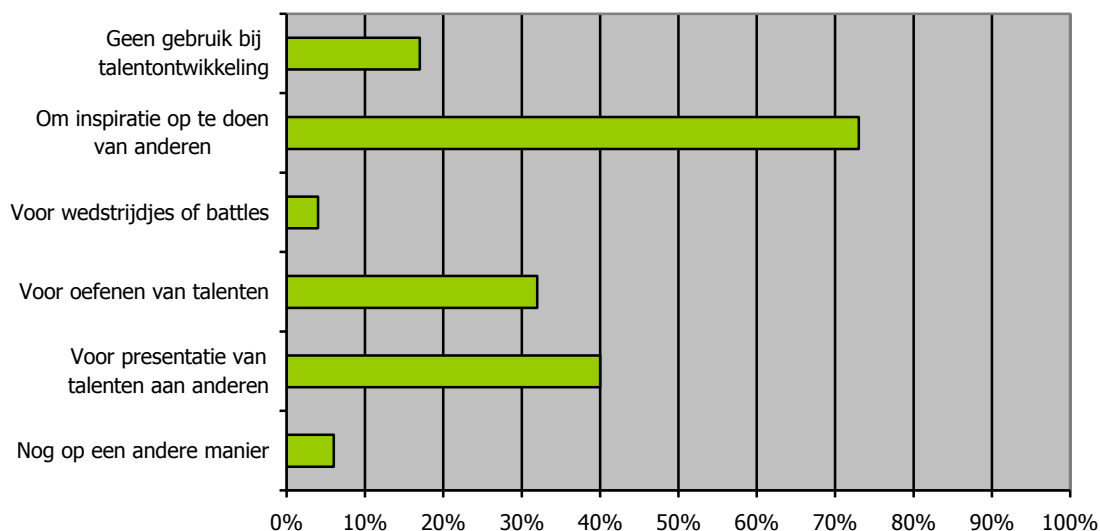
⁸ Een binaire logistische regressieanalyse laat zien dat de verschillen in behoefte aan het ontwikkelen van zowel zakelijk inzicht als zelf producties maken tussen de disciplines met minder dan 20% afnemen wanneer leeftijdsverschillen in het model worden verdisconteerd.

4.f Het gebruik van internet en sociale media bij talentontwikkeling in de kunsten

Uit de vorige peiling leerden we reeds dat Internet en sociale media voor jonge talenten van groot belang zijn om hun talenten te ontwikkelen. Bijna alle jonge talenten (83%) maken er gebruik van bij de ontwikkeling van hun kunstzinnige talenten. Ze worden vooral gebruikt om inspiratie van anderen op te doen (door het bekijken van filmpjes, presentaties e.d.) . Daarnaast gebruiken de jonge talenten Internet en sociale media voor het opbouwen en onderhouden van hun netwerk, het oefenen van de eigen talenten en het presenteren van de eigen talenten aan anderen via Facebook, You Tube e.d.

Als we een voorstelling hebben promoten we het op Facebook en Instagram, maar ik probeer ook veel te leren van andere acteurs op YouTube bijvoorbeeld.

Grafiek 4.10: Gebruik van Internet/ sociale media bij talentontwikkeling

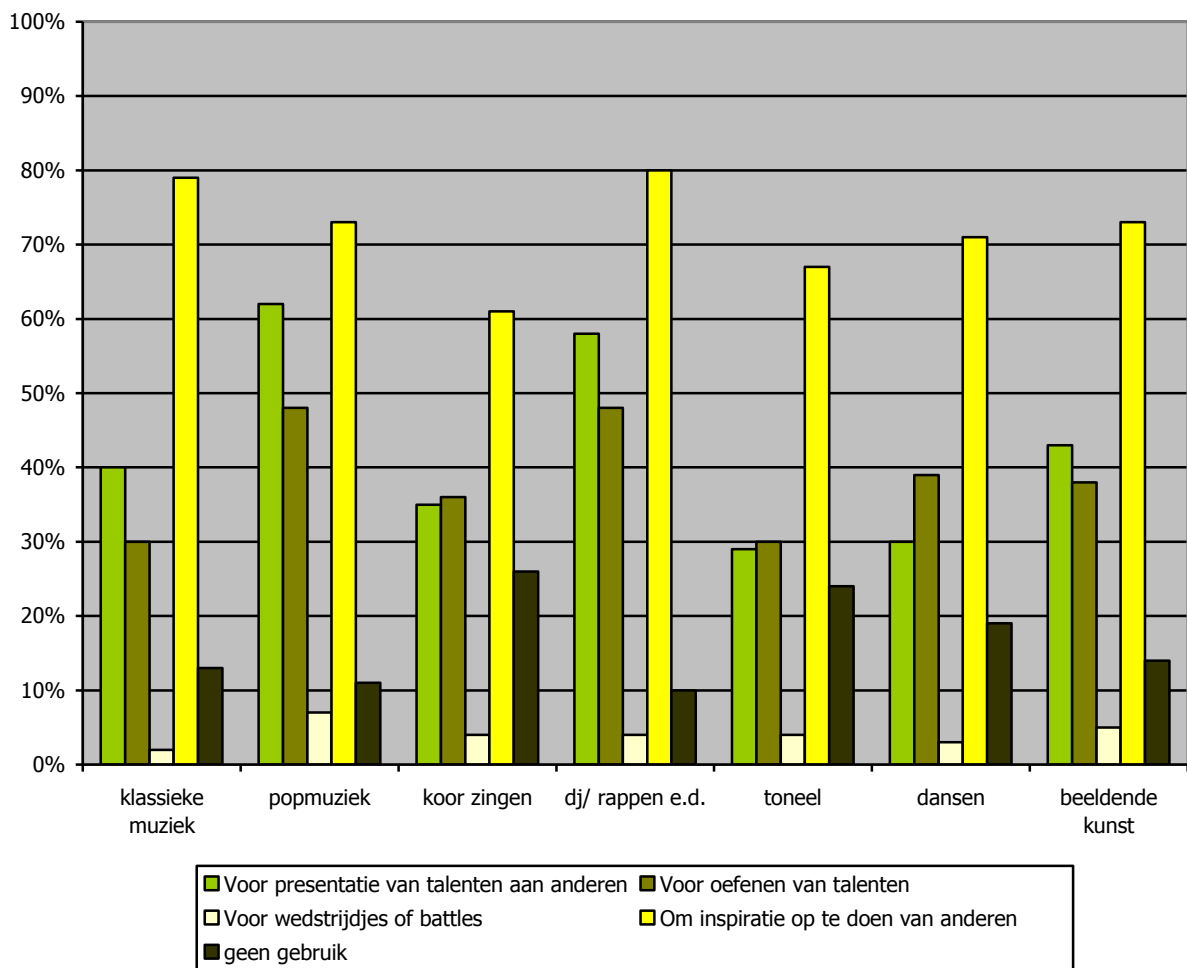

Jongeren die in een koor zingen, dansen of toneel spelen maken relatief het minst vaak gebruik van sociale media en Internet, jongeren in de disciplines popmuziek en dj/ rappen het meest, onder andere om de eigen talenten te oefenen of om de eigen talenten aan anderen te presenteren. Het gebruiken van Internet en sociale media om inspiratie van anderen op te doen geldt voor alle disciplines.

Als (bas)gitarist is de site ultimate-guitar.com bijvoorbeeld ongelooflijk handig, want daar staat van heel veel artiesten veel nummers uitgeschreven. Dat is leuk, dan kan je meteen spelen en oefenen.

Ik zie Facebook als een businessboek. Veel mensen in de dansscene kijken eerst naar je Facebook als een CV. Ik zorg dus dat alles wat ik op Facebook post niets persoonlijks is en alleen maar dingen die met dansen te maken hebben. Als ik bij een job ben of een battle heb gewonnen post ik dat wel. Ik denk ook dat 80 procent van mijn opdrachten via Facebook gaat. Ik gebruik geen twitter maak wel Instagram. Daar promoot ik mijn dans. Ook video's post ik op mijn Youtube-kanaal. Daar post ik meer video's waar ik echt met een director voor ben gaan zitten. Maar ik gebruik social media ook om in contact te blijven met dansers uit het buitenland. Het is echt de ideale manier om in mijn netwerk te blijven.

Grafiek 4.11: Gebruik van Internet/ sociale media bij talentontwikkeling

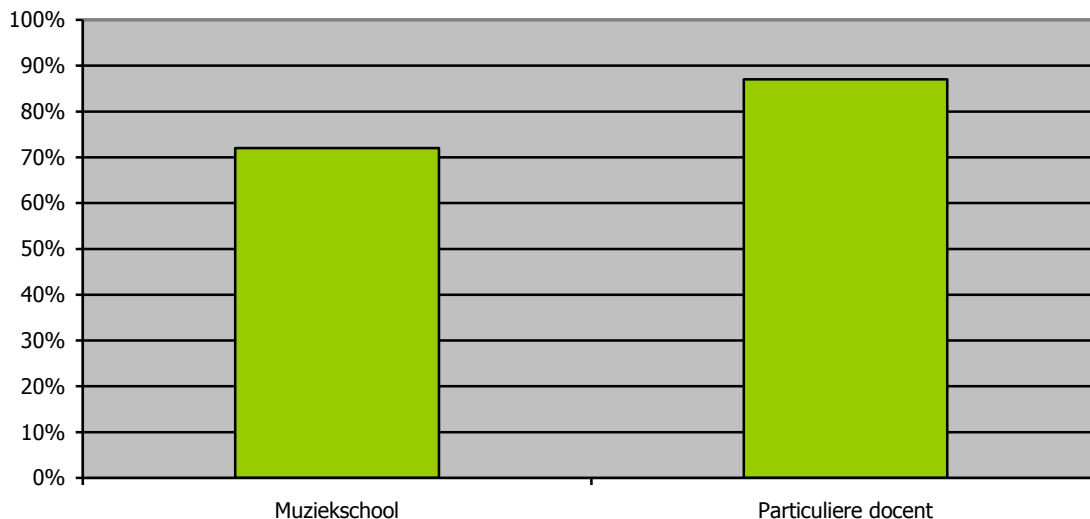
Ik kijk op YouTube naar veel optredens en bekijk ook masterclasses van beroemde zangdocenten die door conservatoria online zijn gezet.

5. De ontwikkeling van talenten in de discipline klassieke muziek

Aan de jonge talenten die (o.a.) klassieke muziek beoefenen werd gevraagd welke ervaring ze reeds hadden opgedaan in de keten van talentontwikkelingsactiviteiten.

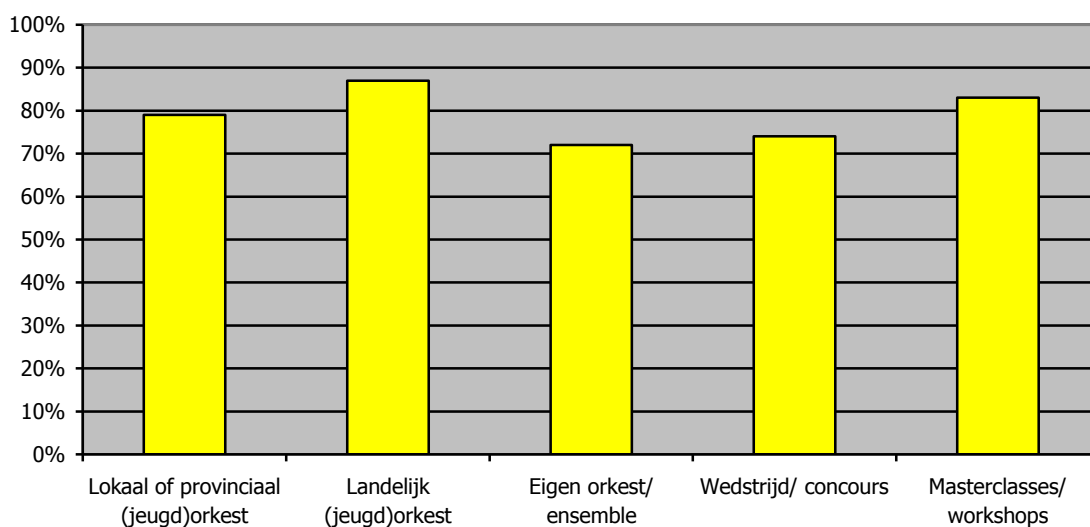
Bijna driekwart (72%) heeft lessen gevolgd bij een muziekschool. Bijna allemaal (87%) hebben ze (ook) lessen gevolgd bij een particuliere docent.

Grafiek 5.1: Heb je lessen gevolgd?

Ruim driekwart heeft in een lokaal of provinciaal (jeugd)orkest gespeeld, 71% (ook) in een landelijk (jeugd)orkest. Bovendien heeft bijna drie kwart (72%) ook in een eigen orkest of ensemble gespeeld. Drie kwart (74%) heeft (ook) aan een wedstrijd of concours deelgenomen. 83% heeft masterclasses of workshops gevolgd.

Grafiek 5.2: Heb je in een orkest gespeeld en/of aan masterclasses en wedstrijden/ concoursen deelgenomen?

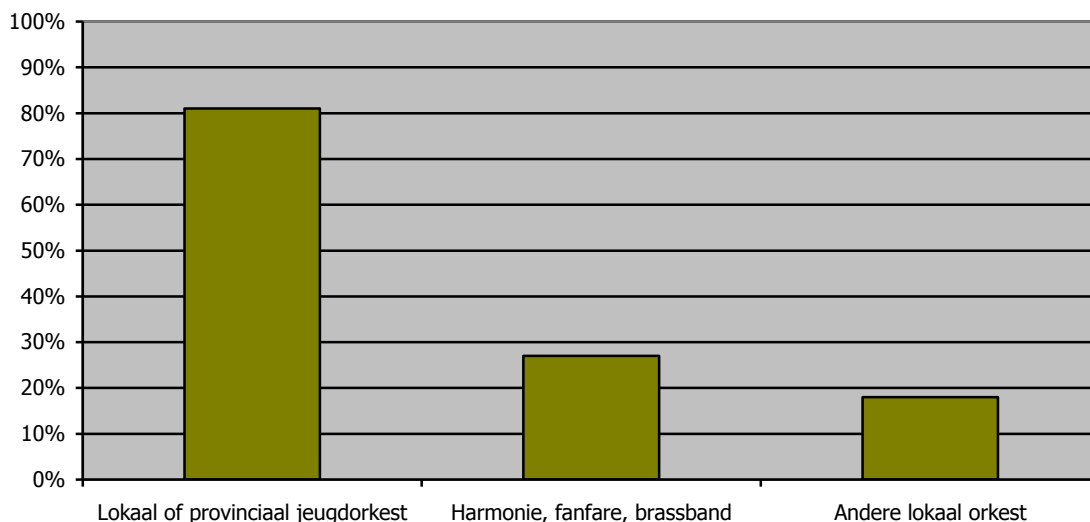
Andere activiteiten waarmee jonge talenten in de klassieke muziek ervaring hebben opgedaan, zijn o.a.:

- In een koor zingen
- Meegedaan aan kleinschalige kamermuziekfestivals
- Met school in band gespeeld
- Zomercursus gevolgd.

Door mijn muzikale ouders ben ik het harmonieorkest 'ingerold' in Bennekom, waar ik vandaan kom. Daar waren, en zijn, mijn ouders ook lid. Toen ik zeven was begon ik met blokfluit. Na een jaar heb ik voor de hoorn gekozen.

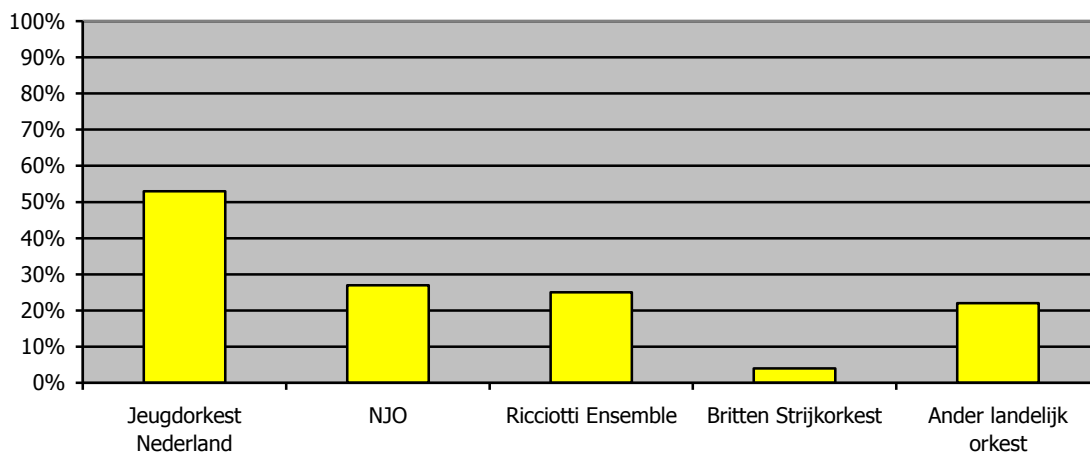
Van degenen die in een lokaal of provinciaal orkest hebben gespeeld, heeft 27% in een harmonie/fanfare of brassband gespeeld, 81% in een lokaal of provinciaal jeugdorkest, 18% in andere lokale orkesten, zoals een studentenorkest of een lokaal strijkorkest.

Grafiek 5.3: In welk lokaal of provinciaal orkest heb je gespeeld?

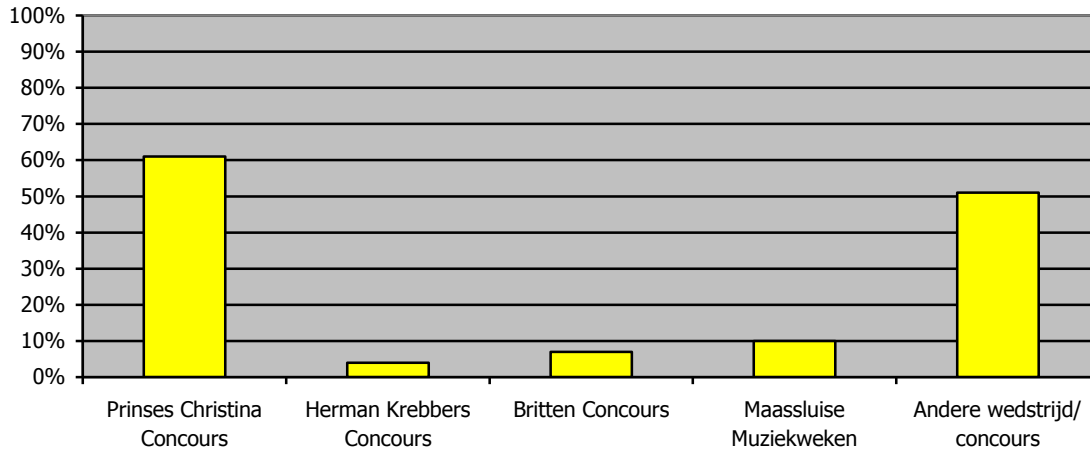
Een kwart van de jonge talenten heeft in het Ricciotti Ensemble gespeeld, ruim de helft (53%) in het Jeugdorkest Nederland en ruim een kwart (27%) in het NJO. Bijna een kwart (22%) heeft ook in andere landelijke orkesten gespeeld, zoals De Vuurvogel, het Nederlands Jeugdstrijkorkest, het Nederlands Studenten Orkest of het NJFO.

Grafiek 5.4: In welk landelijk orkest heb je gespeeld?

Van degenen die aan een wedstrijd of concours hebben deelgenomen, heeft 61% deelgenomen aan het Prinses Christina Concours, 51% aan andere wedstrijden/ concoursen, zoals het Benelux Fluitconcours, het Fries Concours, het Concours Adolphe Sax voor jongeren, het Florence Concours, het Nationaal Concours voor jeugdorkesten, het Nationaal Concours Jeugdsymfonieorkesten, het Schoolorkesten Concours, het Nationaal Vioolconcours en de Nederlandse Blazerskampioenschappen.

Grafiek 5.5: Aan welke wedstrijden/ concoursen heb je deelgenomen?

Van de leden van het Ricciotti Ensemble heeft 35% aan het Prinses Christina Concours deelgenomen. Bij de leden van het Jeugdorkest Nederland is dat 57%, bij de leden van het NJO 54%.

Van de deelnemers aan het Prinses Christina Concours heeft 26% in het Jeugdorkest Nederland gespeeld (of speelt daar nog steeds in) en 27% in het NJO.

Van de leden van het Ricciotti Ensemble heeft 26% in het Jeugdorkest Nederland gespeeld en 7% in het NJO.

Van de leden van het Jeugdorkest Nederland is 8% doorgestroomd naar het NJO.

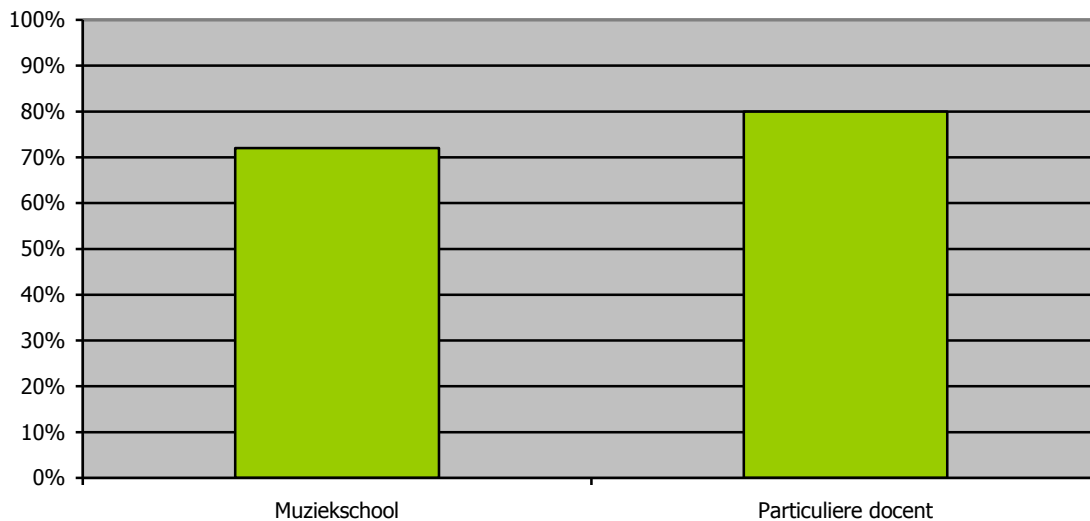
Van de leden van het NJO heeft 8% in het Jeugdorkest Nederland gespeeld.

6. De ontwikkeling van talenten in de discipline popmuziek

Ook aan de jonge talenten die (o.a.) popmuziek beoefenen werd gevraagd welke ervaring ze reeds hadden opgedaan in de keten van talentontwikkelingsactiviteiten.

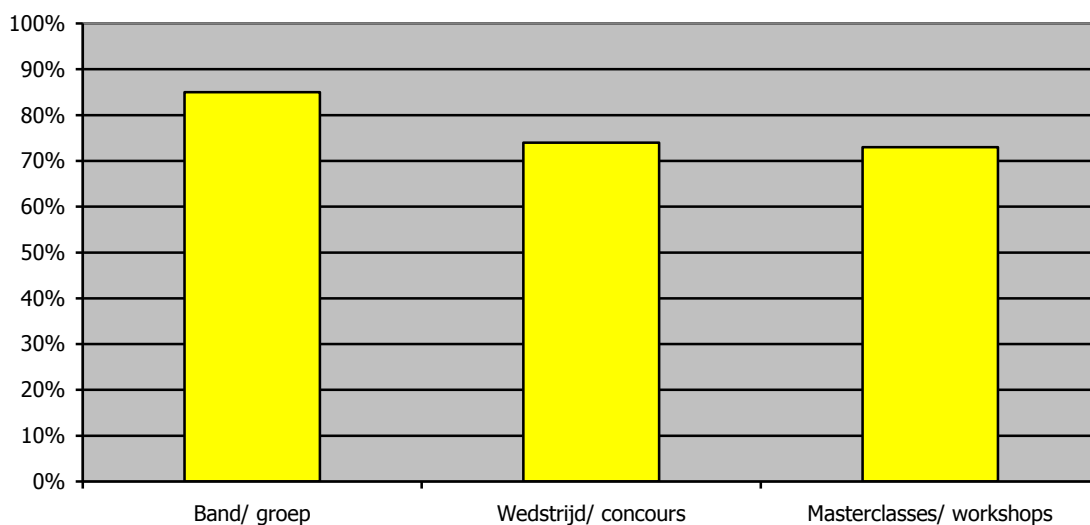
Bijna driekwart (72%) heeft lessen gevolgd bij een muziekschool; 80% heeft (ook) lessen gevolgd bij een particuliere docent.

Grafiek 6.1: Heb je lessen gevolgd?

80% heeft in een band/ groep gespeeld. Drie kwart (74%) heeft (ook) aan een wedstrijd of concours deelgenomen; 73% heeft masterclasses of workshops gevolgd.

Grafiek 6.2: Heb je in een band/ groep gespeeld en/ of aan masterclasses en wedstrijden deelgenomen?

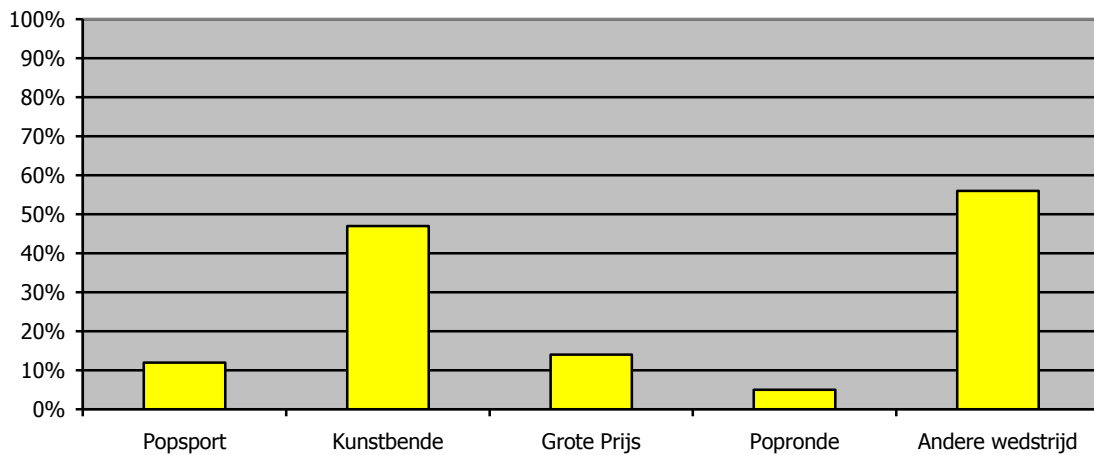

Andere activiteiten waarmee jonge talenten in de popmuziek ervaring hebben opgedaan, zijn o.a.:

- Lessen gevolgd bij theaterschool
- Optredens
- Voorstellingen gemaakt.

Van degenen die aan een wedstrijd hebben deelgenomen, heeft 47% deelgenomen aan Kunstbende, 14% aan de Grote Prijs van Nederland, 12% aan Popsport en 5% aan de Popronde van Nederland. Meer dan de helft (56%) heeft (ook) aan andere wedstrijden deelgenomen, met name aan (lokale) talentenjachten; enkelen hebben deelgenomen aan het Prinses Christina Concours.

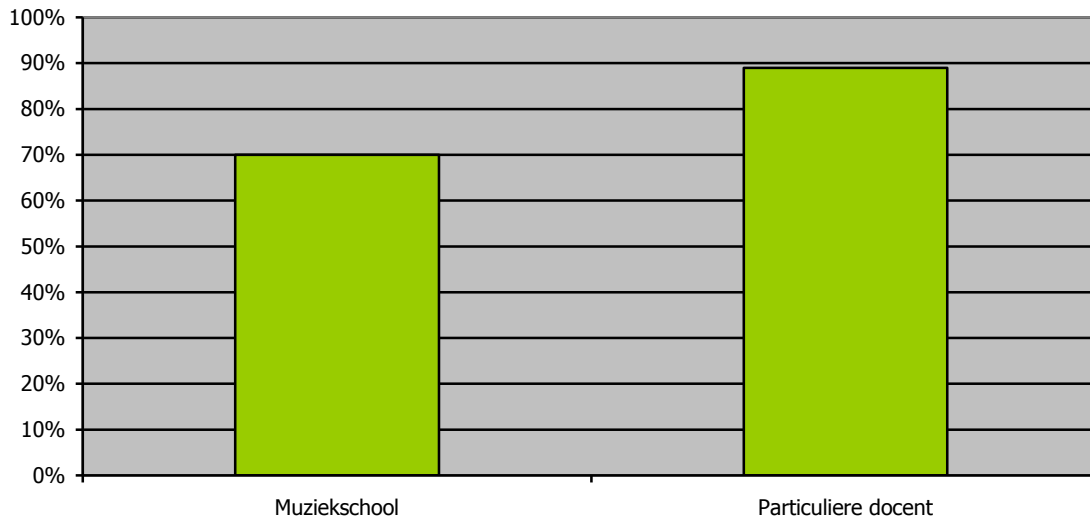
Grafiek 6.3: Aan welke wedstrijden heb je deelgenomen?

7. De ontwikkeling van talenten in de discipline zang

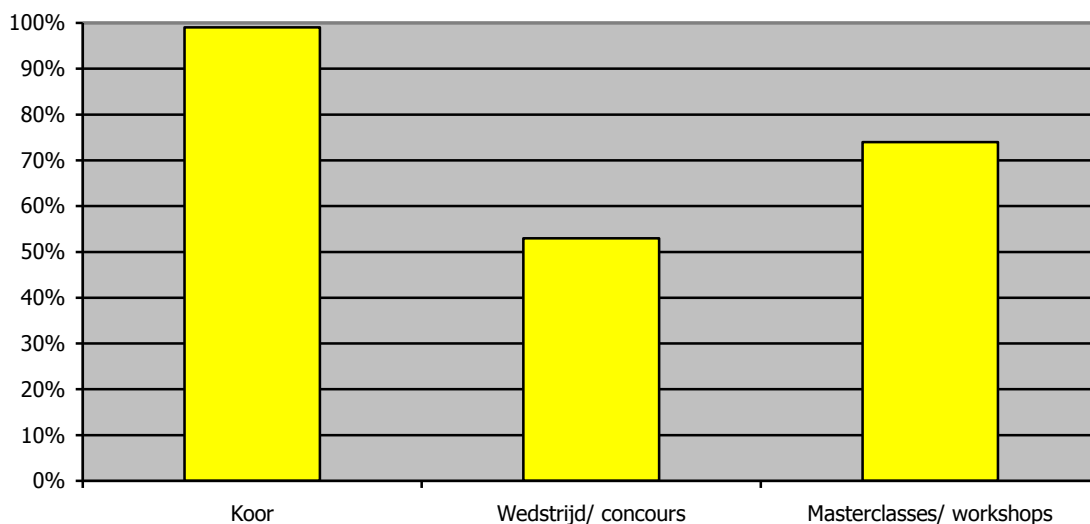
Van de jonge talenten in (o.a.) de discipline (koor)zang heeft 70% lessen gevolgd bij een muziekschool. Bijna allemaal (89%) hebben ze (ook) lessen gevolgd bij een particuliere docent.

Grafiek 7.1: Heb je lessen gevolgd?

Iedereen (99%) heeft deelgenomen aan een koor. Drie kwart (74%) heeft masterclasses of workshops gevolgd, ruim de helft (53%) heeft (ook) aan een wedstrijd of concours deelgenomen.

Grafiek 7.2: Heb je in een koor gezongen en/ of aan masterclasses en wedstrijden/ concoursen deelgenomen?

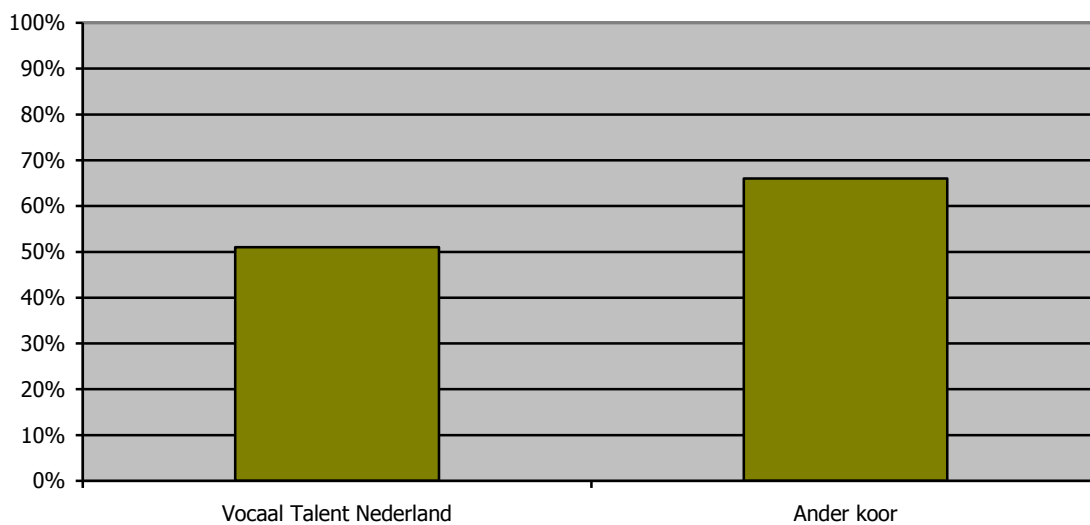

Andere activiteiten waarmee jonge talenten in de discipline Zang ervaring hebben opgedaan, zijn o.a.:

- Amateurmusical
- Concerten gezongen
- Jongerentheatergroep.

Van degenen die in koor zingen of hebben gezongen, noemt 51% Vocaal Talent Nederland en 66% (ook) een ander koor.

Grafiek 7.3: In welk koor heb je gezongen?

Andere koren die genoemd worden, zijn met name koren bij de vakopleidingen, o.a. :

- Conservatoriumkoor
- Codarts Chamber Choir
- Bachelorkoor Conservatorium Amsterdam
- Koor van het Conservatorium van Amsterdam.

Daarnaast worden kerkkoren, schoolkoren en jeugdkoren regelmatig genoemd.

Degenen die aan een wedstrijd of concours hebben deelgenomen, noemen o.a.:

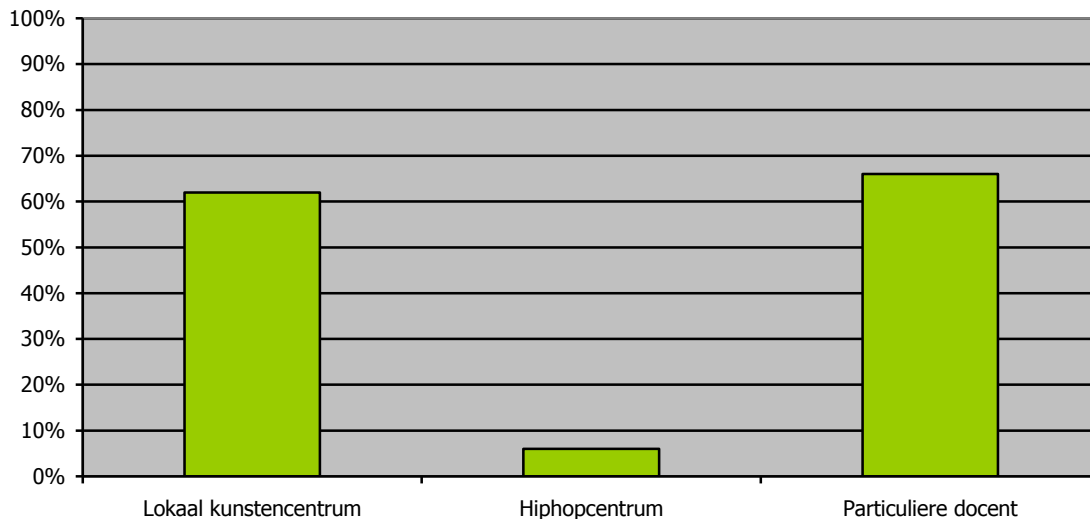
- Prinses Christina Concours
- Herman Krebbers Concours
- Korenfestival Den Haag
- Kinderkorenfestival
- Kunstbende.

Van de deelnemers aan Vocaal Talent Nederland heeft 41% weleens aan een wedstrijd of concours deelgenomen; 69% heeft masterclasses en/ of workshops gevolgd, 69% heeft lessen bij een muziekschool gevolgd en 91% (ook) bij een particuliere docent.

8. De ontwikkeling van talenten in de discipline dj/ rappen

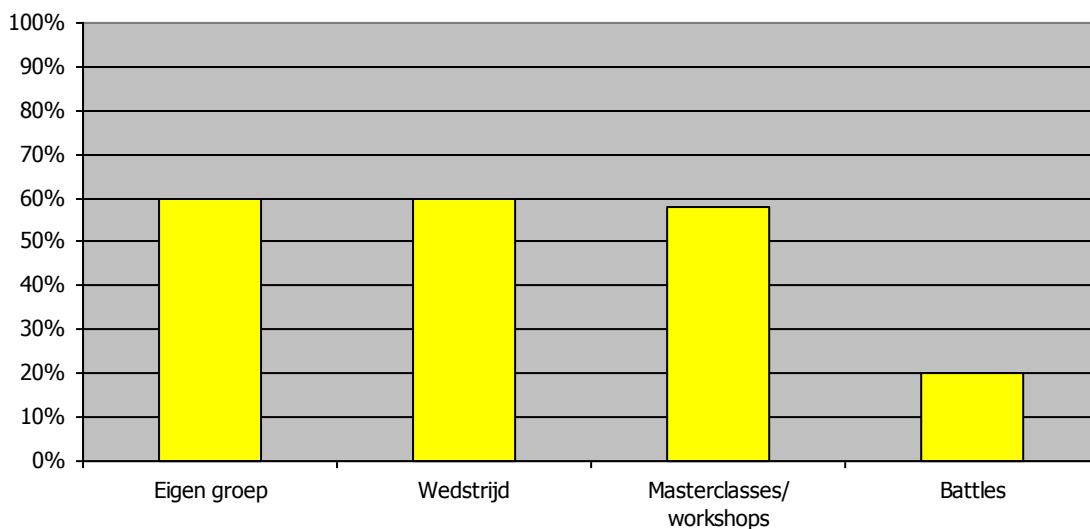
Van de jonge talenten die (o.a.) actief zijn in de discipline dj/ rappen, heeft 62% lessen gevolgd bij een lokaal kunstencentrum, 66% bij een particuliere docent en 6% bij een hiphopcentrum/ hiphophuis (m.n. Hiphophuis Rotterdam).

Grafiek 8.1: Heb je lessen gevolgd?

60% heeft wel eens aan een wedstrijd deelgenomen. 58% heeft masterclasses of workshops gevolgd, 60% heeft in een eigen groep gespeeld of een eigen groep opgericht. 20% heeft meegedaan aan battles.

Grafiek 8.2: Heb je in een eigen groep gespeeld en/ of aan masterclasses en wedstrijden deelgenomen?

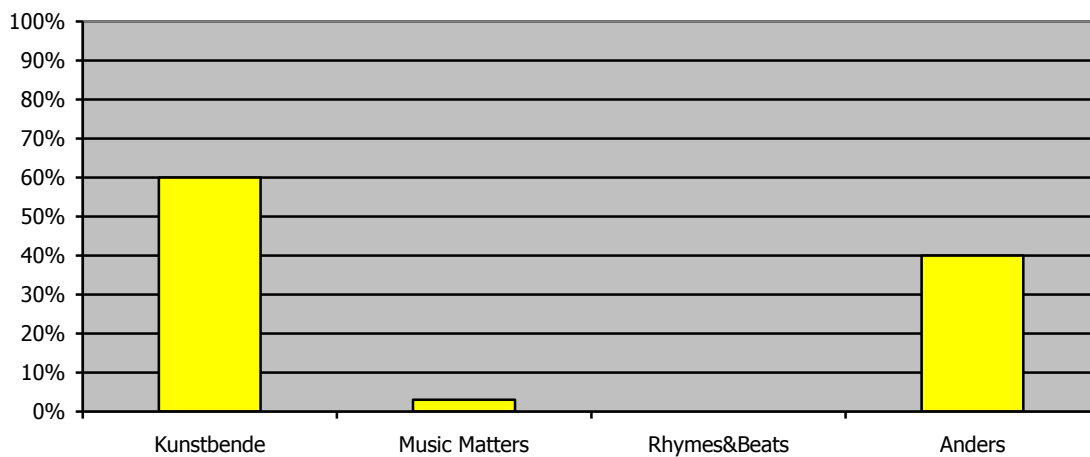
Ik luisterde altijd al naar hiphop via mijn ouders en via mijn vrienden. Ik was 11 toen ik begon met muziek. Toen zijn we een rapgroep begonnen, ik en wat vrienden.

Andere activiteiten waarmee jonge talenten in de discipline dj/ rappen ervaring hebben opgedaan, zijn o.a.:

- Lessen in theater en in dans gevolgd.

Van degenen die aan een wedstrijd of muziek-event hebben deelgenomen, heeft 60% deelgenomen aan Kunstbende, 3% aan Music Matters en 40% aan andere wedstrijden of events (m.n. op school).

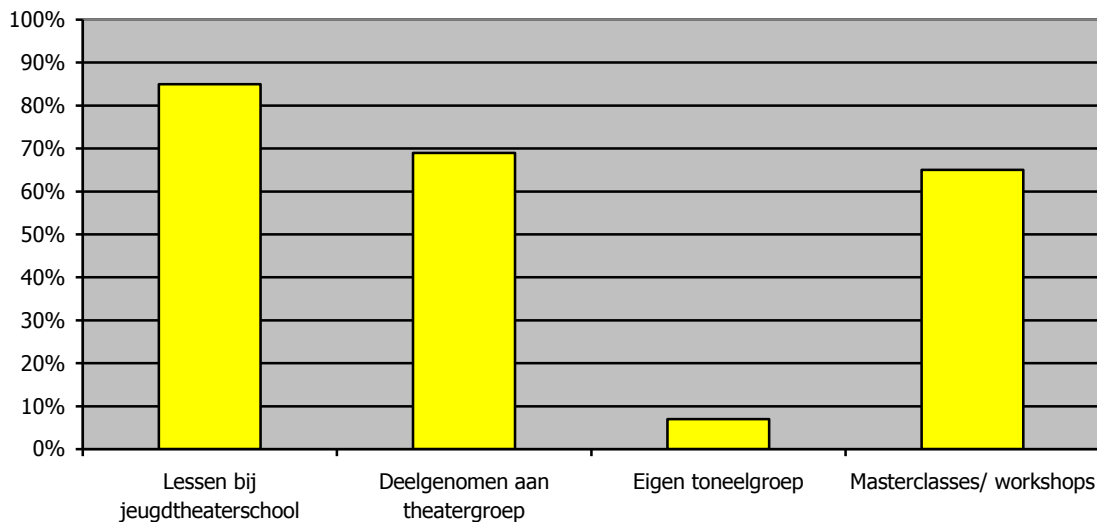
Grafiek 8.3: Aan welke wedstrijden/ events heb je deelgenomen?

9. De ontwikkeling van talenten in de discipline toneelspelen/ theater

Van de jonge talenten in de discipline theater/ toneel spelen, heeft 85% lessen gevolgd bij een jeugdtheaterschool en 69% deelgenomen aan een toneel/ theatergroep. 65% heeft masterclasses/ workshops gevolgd en 7% heeft een eigen toneelgroep opgericht.

Grafiek 9.1: Heb je lessen gevolgd bij jeugdtheaterschool, deelgenomen aan toneelgroep en/ of masterclasses/ workshops gevolgd?

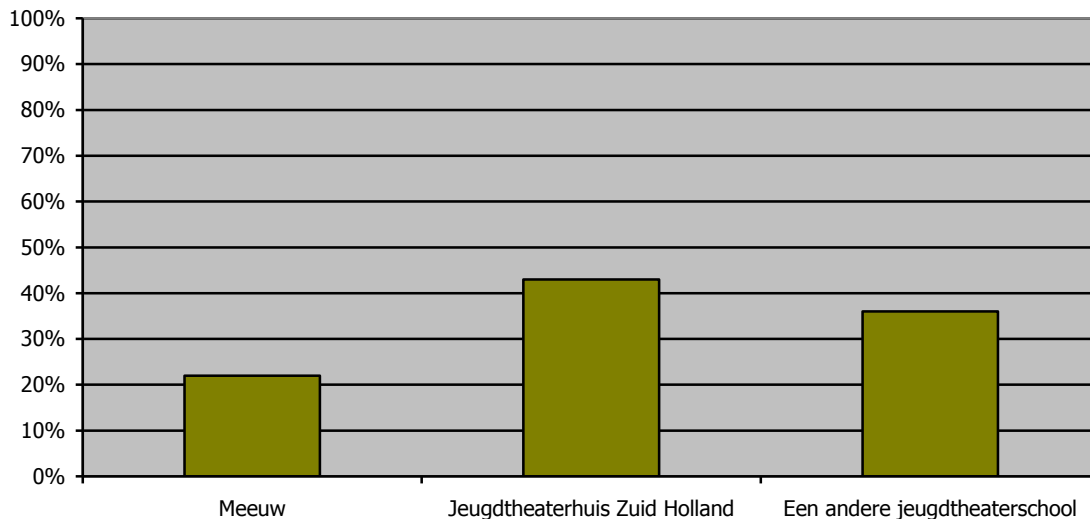
Andere activiteiten waarmee jonge talenten in de discipline theater/ toneel spelen ervaring hebben opgedaan, zijn o.a.:

- In musical gespeeld
- Dramalessen
- Meespelen in een voorstelling
- Studeren aan toneelschool
- In twee korte films gespeeld.

Eerst zat ik bij een toneelgroepje bij een cultuurinstelling in Gouda. Dat waren gewoon lessen. Je werkt wel ergens naartoe maar het niveau was niet heel hoog. Het was vooral voor de lol. Dat heb ik twee jaar gedaan. Toen kon ik terecht bij het Jeugdtheaterhuis. Daar leer je toch wel wat meer. Het is veel meer gericht op theater. Alles daarvoor was meer spelen. Bij het Jeugdtheaterhuis leer je meer het vak kennen.

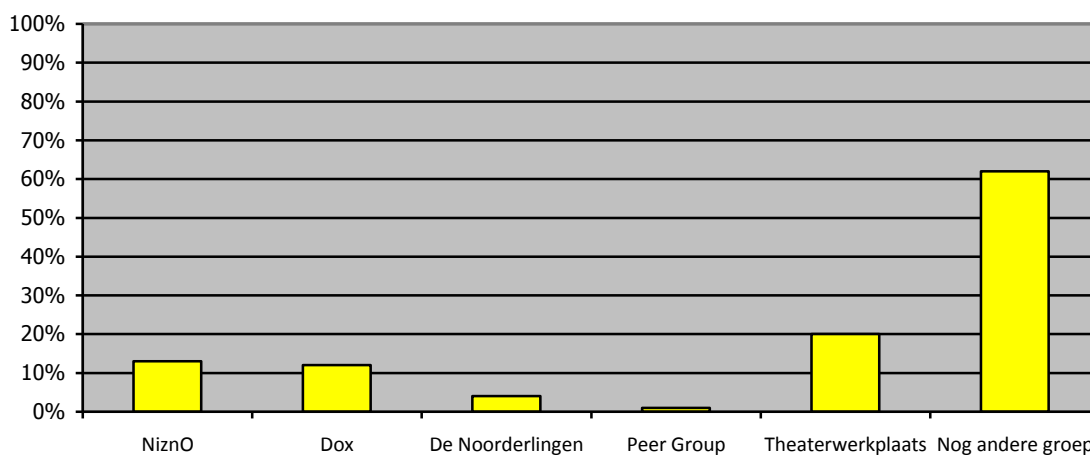
Van degenen die aan een jeugdtheaterschool hebben deelgenomen, noemt 22% Meeuw, 43% Jeugdtheaterhuis Zuid-Holland en 36% nog een andere jeugdtheaterschool, m.n. Amsterdam Jeugd Theaterschool, Hofplein Rotterdam, Drents Jeugdtheater, de Noorderlingen en Garage TDI. Daarnaast worden talrijke lokale jeugdtheaterscholen genoemd in o.a. Dordrecht, Rivierenland, Doesburg, Veendam, Gorinchem e.d.

Grafiek 9.2: Aan welke jeugdtheaterschool heb je deelgenomen?

Van degenen die in een toneelgroep spelen of hebben gespeeld, noemt 13% NiznO, 12% Dox, 4% De Noorderlingen en 20% een theaterwerkplaats en 62% nog een andere groep, zoals Garage TDI en Meeuw Jonge Theatermakers.

Grafiek 9.3: In welke toneelgroep heb je gespeeld?

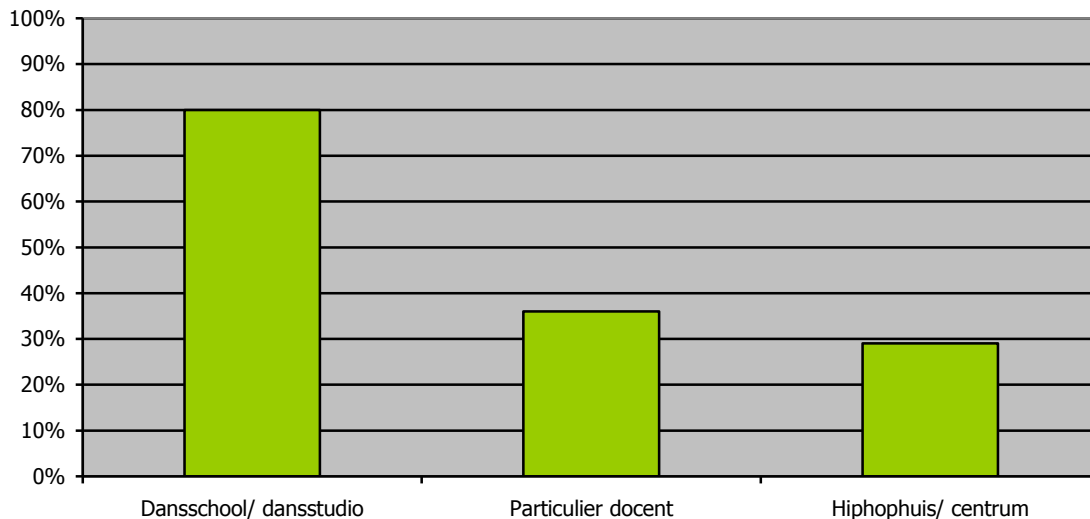

Van de deelnemers van NiznO heeft 87% lessen gevolgd bij een jeugdtheaterschool en 80% deelgenomen aan masterclasses/ workshops; 1 deelnemer een eigen toneelgroep opgericht. Van de deelnemers van De Noorderlingen heeft 67% lessen gevolgd bij een jeugdtheaterschool en 67% deelgenomen aan masterclasses/ workshops; 1 deelnemer heeft een eigen toneelgroep opgericht.

10. De ontwikkeling van talenten in de discipline dansen/ danstheater

Van de jonge talenten die (o.a.) dans/ danstheater beoefenen heeft 80% lessen gevolgd bij een dansschool/ dansstudio, 36% bij een particulier docent en 29% bij een hiphopcentrum/ hiphophuis (Hiphophuis Rotterdam, AIGHT in Den Haag, Solid Ground, Dance Factory e.d.).

Grafiek 10.1: Heb je lessen gevolgd?

40% heeft weleens aan een wedstrijd of dance-event deelgenomen, 48% aan masterclasses/ workshops, terwijl 36% en in een eigen groep heeft gedanst.

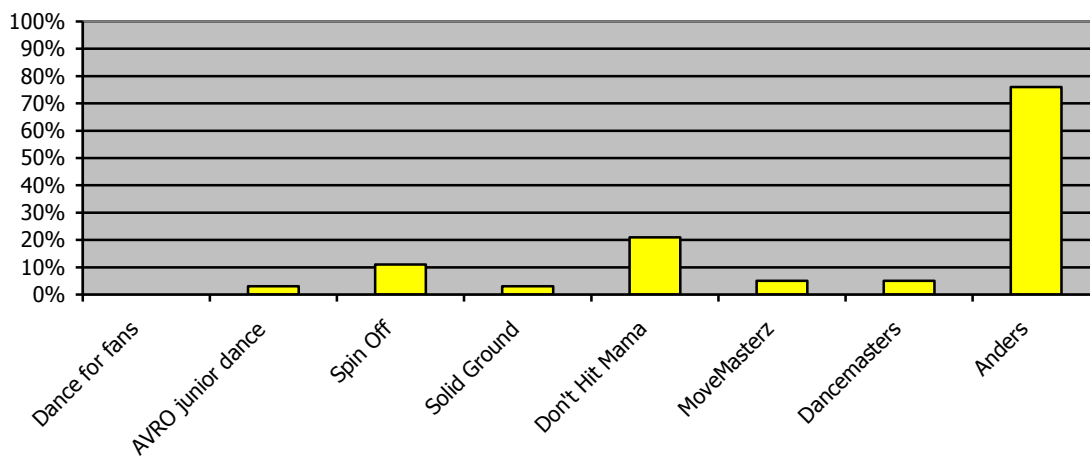
Grafiek 10.2: Heb je in een groep gedanst en/ of aan masterclasses en wedstrijden deelgenomen?

Ik denk dat ik begonnen ben toen ik vijf was, met ballet, of nou ja, meer een beetje met kleuters hoelahoepen. We waren daar niet met technieken bezig. Toen ik zeven was ben ik op een toneelschool gegaan met dans en toneel. Dat was in Suriname, daar heb ik drie jaar gedanst. Toen terug in Nederland begon ik bij Solid Ground Movement.

Van degenen die aan een wedstrijd of event hebben deelgenomen, heeft 11% deelgenomen aan Spin Off, 21% aan Don't Hit Mama, 5% aan MoveMasterz, 5% aan Dancemasters en 76% aan nog andere wedstrijden/ events, zoals Dance 2 move, Shell we dance en kleine, lokale dance battles.

Grafiek 10.3: Aan welke wedstrijden/ events heb je deelgenomen?

BIJLAGE 1: VRAGENLIJST PEILING 3

1. Zit je nog op school of studeer je fulltime?

ja nee

2. Wat voor onderwijs volg je?

speciaal voortgezet onderwijs praktijkonderwijs
 vmbo middelbaar beroepsonderwijs (mbo, ROC)
 havo hoger beroepsonderwijs
 vwo/ gymnasium universiteit
 ander onderwijs, namelijk

Bij havo en vwo: Heb je al een profiel gekozen?

ja nee

Bij ja: Welk profiel?

Natuur en techniek Economie en maatschappij
 Natuur en gezondheid Cultuur en maatschappij

Bij vmbo: Heb je al een leerweg gekozen?

ja nee

Bij ja: Welke leerweg?

Basisberoepsgerichte leerweg (BB)
 Kaderberoepsgerichte leerweg (KB)
 Gemengde leerweg (GL)
 Theoretische leerweg (TL)

Bij mbo: Wat voor opleiding doe je?

een kunstzinnige of creatieve opleiding, namelijk
 een andere opleiding, namelijk

Bij hbo: Wat voor opleiding doe je?

conservatorium
 toneelacademie
 dansacademie
 kunstacademie
 pop/ rockacademie
 een andere opleiding, namelijk

Bij conservatorium:

bachelor opleiding
 masteropleiding
 vooropleiding conservatorium
 jong talent klas

Bij universiteit: Wat voor studie volg je?

een opleiding op het gebied van kunst en cultuur, namelijk
 een andere opleiding, namelijk

3. Weet je al of je na je huidige school of studie (nog) een volgende opleiding gaat doen?

ja
 nee, dat weet ik (nog) niet
 ik ga hierna geen voltijds onderwijs meer volgen
 ik werk al

Bij ja: Is dat een opleiding op kunstzinnig gebied (dus: muziek, dans, theater e.d.)?

- ja, een opleiding op het gebied van kunst en cultuur
- nee, een andere opleiding
- weet ik (nog) niet

Bij ja: Wat is het niveau van deze opleiding?

- mbo
- hbo
- post-hbo
- universitair
- postuniversitair
- anders, namelijk
- weet ik (nog) niet

4. Wat zijn jouw ambities als het gaat om jouw ontwikkeling in de kunsten (muziek maken, zingen, dansen, toneel spelen enz.)?

- Ik wil later professional worden en ervan kunnen leven
- Ik wil professional worden, met daarnaast ook nog een andere inkomstenbron (naar 4a)
- Ik wil amateurbeoefenaar blijven en in een ander vak professional worden (naar 4a)
- Ik heb nog geen idee

4a. Wat zijn redenen voor jou om niet fulltime professional te willen worden? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Ik twijfel of ik goed genoeg ben
- Ik denk dat je te weinig verdient met kunstbeoefening
- Ik vind een ander beroep aantrekkelijker
- Nog een andere redenen, namelijk

5. Wat is de beste omschrijving van je huidige situatie?

- Werk in loondienst/ dienstverband
- Zelfstandige/ freelancer/ zzp'er
- Een combinatie van loondienst en freelance werk
- Werkzoekend
- Een combinatie van werk-werkzoekend
- Anders, nl.....

Bij eerste drie antwoordcategorieën: Heb je werk in de kunstzinnige of creatieve sector?

- Ja
- Deels
- Nee

Bij ja en deels: Wat voor werk is dat? (je kunt meerdere antwoorden aankruisen)

- Scheppend/ uitvoerend kunstenaar/ vormgever/ ontwerper
- Docent aan regulier onderwijs, muziekschool/ creativiteitscentrum, privéonderwijs
- Beleidsmatig/ management/ organisatorisch medewerker
- Anders, nl.

Bij werkzoekend en combinatie werk-werkzoekend: Zoek je werk in de kunstzinnige of creatieve sector?

- Ja, liefst wel
- Maakt me niet uit
- Nee

Bij ja: Wat voor werk zoek je? (je kunt meerdere antwoorden aankruisen)

- Scheppend/ uitvoerend kunstenaar/ vormgever/ ontwerper
- Docent aan regulier onderwijs, muziekschool/ creativiteitscentrum, privéonderwijs
- Beleidsmatig/ management/ organisatorisch medewerker
- Anders, nl.

6. Op welke terreinen heb jij de het afgelopen jaar je kunstzinnige talenten ontwikkeld? (graag de belangrijkste aanklikken)

- klassieke muziek spelen (naar 6a)
- popmuziek maken (naar 6b)
- in een koor zingen (naar 6c)
- dj/ rappen/ zingen (R&B, pop, soul e.d.) (naar 6d)
- toneel spelen/ theater maken (naar 6e)
- dansen/ danstheater (naar 6f)
- beeldende kunst maken, schilderen, tekenen
- schrijven (gedichten, verhalen schrijven e.d.)
- ik ben gestopt met het ontwikkelen van mijn talenten in de kunsten
- anders, nl.

6a. Heb je wel eens deel genomen aan de volgende activiteiten?

- Lessen gevolgd bij een muziekschool ja/ nee
- Lessen gevolgd bij een particuliere docent ja/ nee
- In een lokaal of provinciaal (jeugd)orkest gespeeld ja/ nee

Wat voor orkest was (of waren) dat?

- Harmonie/ fanfare/ brassband
- Lokaal/ provinciaal jeugdorkest,
- Anders nl.

In een landelijk (jeugd)orkest gespeeld? ja/ nee

Welke was (of waren) dat?

- Ricciotti Ensemble
- JON
- NJO
- Britten strijkorkest
- Anders, nl.

Aan een wedstrijd of concours deelgenomen? ja/ nee

Welke was (of waren) dat?

- Prinses Christina Concours
- Herman Krebbers Concours
- Britten Concours
- Maassluise Muziekweken
- Anders nl.

Masterclasses/ workshops e.d. gevolgd ja/ nee

Welke was (of waren) dat?

.....

In eigen orkest/ ensemble gespeeld ja/ nee

Nog een andere activiteit, namelijk

Wat is of was voor jou de belangrijkste activiteit voor jouw talentontwikkeling?

.....

6b. Heb je wel eens deel genomen aan de volgende activiteiten?

- Lessen gevolgd bij een muziekschool ja/ nee
- Lessen gevolgd bij een particuliere docent ja/ nee
- Aan een wedstrijd deelgenomen? ja/ nee

Welke was (of waren) dat?

- Popsport
- Kunstbende
- Grote Prijs van Nederland
- Popronde van Nederland
- Anders nl.
- Masterclasses/ workshops e.d. gevolgd ja/ nee

Welke was (of waren) dat?

-
- In een band/ groep gespeeld ja/ nee
- Nog een andere activiteit, namelijk

Wat is of was voor jou de belangrijkste activiteit voor jouw talentontwikkeling?

.....

6c. Heb je wel eens deel genomen aan de volgende activiteiten?

- Lessen gevolgd bij een muziekschool ja/ nee
- Lessen gevolgd bij een particuliere docent ja/ nee
- In een koor gezongen ja/ nee

Welke was (of waren) dat?

- Vocaal Talent Nederland
- Een ander koor nl.
- Aan een wedstrijd of concours deelgenomen? ja/nee

Welke was (of waren) dat?

-
- Masterclasses/ workshops e.d. gevolgd ja/ nee

Welke was (of waren) dat?

-
- Nog een andere activiteit, namelijk

Wat is of was voor jou de belangrijkste activiteit voor jouw talentontwikkeling?

.....

6d. Heb je wel eens deelgenomen aan de volgende activiteiten?

- Lessen gevolgd bij een lokaal kunstencentrum ja/ nee
- Lessen gevolgd bij een hiphopcentrum/ hiphophuis ja/ nee

Welke was (of waren dat?)

- Hiphophuis Rotterdam
- Haags Hiphopcentrum (AIGHT)
- Een ander, nl.....
- Lessen gevolgd bij een particuliere docent
- Aan een wedstrijd of muziek-event deelgenomen?

Welke was (of waren) dat?

- Kunstbende
- Music Matters
- Rhymes & Beats
- Een ander nl.
- Masterclasses/ workshops e.d. gevolgd

Welke was (of waren) dat?

-
- Mee gedaan aan battles
- In een eigen groep gespeeld/ eigen groep opgericht
- Meegedaan aan battles
- Nog een andere activiteit, namelijk

Wat is of was voor jou de belangrijkste activiteit voor jouw talentontwikkeling?

.....

6e. Heb je wel eens deel genomen aan de volgende activiteiten?

- Lessen gevolgd bij een jeugdtheaterschool

Welke was (of waren) dat?

- Jeugdtheaterschool Meeuw
- Jeugdtheaterhuis Zuid-Holland
- Een andere nl.
- Deelgenomen aan een toneelgroep

Welke was (of waren) dat?

- Dox
- PeerGroup
- NiznO
- De Noorderlingen
- Een theaterwerkplaats nl.
- Nog een andere, nl.....
- Masterclasses/ workshops e.d. gevolgd

Welke was (of waren) dat?

-
- Een eigen toneelgroep opgericht
- Nog een andere activiteit, namelijk

Wat is of was voor jou de belangrijkste activiteit voor jouw talentontwikkeling?

.....

6f. Heb je wel eens deel genomen aan de volgende activiteiten?

- Lessen gevolgd bij een dansschool/ dansstudio
- Lessen gevolgd bij een hiphopcentrum/ hiphophuis

Welke was (of waren dat?)

- Hiphophuis Rotterdam
- Haags Hiphopcentrum (AIGHT)
- Een ander, nl.....

- Lessen gevolgd bij een particuliere docent
- Aan een wedstrijd of dance-event deelgenomen?

Welke was (of waren) dat?

- Dance for fans
- AVRO junior dance
- Spin Off
- Solid Ground
- Don't Hit Mama
- MoveMasterz
- Dancemasters
- Nog een andere nl.

- Masterclasses/ workshops e.d. gevolgd

Welke was (of waren) dat?

.....

- In eigen groep gedanst
- Nog een andere activiteit, namelijk

Wat is of was voor jou de belangrijkste activiteit voor jouw talentontwikkeling?

.....

7. Gebruik jij internet/ sociale media voor de ontwikkeling van jouw talenten? (je mag meerdere antwoorden aankruisen)

- ja, om mijn talenten te presenteren aan anderen (bijv. op Facebook, You Tube)
- ja, om inspiratie op te doen van anderen (bekijken filmpjes, presentaties e.d.)
- ja, om mijn talenten verder te oefenen (bijv. instructiefilmpjes, digitale lessen, e.d.)
- ja, om wedstrijdje of battles aan te gaan
- ja, nog op een andere manier, namelijk
- nee, niet voor de ontwikkeling van mijn talenten.

Kun je een voorbeeld geven hoe je dat doet?

8. Ervaar jij belemmeringen bij de ontwikkeling van jouw talenten?

- Te weinig oefenruimtes
- Te weinig mogelijkheden om op te treden
- Te weinig geld om deelname te betalen of noodzakelijke spullen aan te schaffen
- Te weinig mogelijkheden om mijn talenten verder te verdiepen
- Te weinig begeleiding bij de zakelijke aspecten van het vak (muziek, dansen, toneel e.d.)
- Nog iets anders

Kun je hieronder je antwoord toelichten?

9. Aan welke ondersteuning zou jij verder nog behoefte hebben voor de ontwikkeling van jouw talenten?

10. Welke kwaliteiten zou jij nog verder willen ontwikkelen? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Technische kwaliteiten
- Persoonlijke kwaliteiten (zelfvertrouwen, performance e.d.)
- Zakelijk inzicht (financiën, p.r. e.d.)
- Vaardigheden om zelf producties te maken
- Nog andere, namelijk

11. Kun je tenslotte aangeven wat het bezig zijn met de ontwikkeling van je talenten in de kunsten tot nu toe voor jou heeft betekend?

- Ja/ nee

.....

Bedankt voor het invullen. Je ontvangt volgend jaar van ons nog 1 keer een vragenlijst.